

**ÇAĞDAŞ RUS DİLİNDE KULLANILAN ZARFLAR
(S. İ. OJEGOV'UN ÇAĞDAŞ RUS DİLİ
SÖZLÜĞÜNE DAYANDIRILARAK) : DİLBİLGİSEL
AÇIDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM**

Zekiye UĞUR

**Yüksek Lisans Tezi
Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Doç. Dr. Bahar DEMİR
2019
Her Hakkı Saklıdır**

**T. C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RUS DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Zekiye UĞUR

**ÇAĞDAŞ RUS DİLİNDE KULLANILAN ZARFLAR (S. İ.
OJEGOV'UN ÇAĞDAŞ RUS DİLİ SÖZLÜĞÜNE
DAYANDIRILARAK): DİLBİLGİSEL AÇIDAN
KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Bahar DEMİR**

ERZURUM-2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

11.01.2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “ÇAĞDAŞ RUS DİLİNDE KULLANILAN ZARFLAR (S. İ. OJEGOV’UN ÇAĞDAŞ RUS DİLİ SÖZLÜĞÜNE DAYANDIRILARAK): DİLBİLGİSEL AÇIDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

11.01.2019

Zekiye UĞUR

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Bahar DEMİR danışmanlığında, Zekiye UĞUR tarafından hazırlanan bu çalışma 11/01 /2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Bahar DEMİR

İmza: .....

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA

İmza: .....

Jüri Üyesi : Dr. Öğretim Görevlisi Keziban TOPBAŞOĞLU

İmza: .....

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

F-85/01/21.10.2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1
I. AMACI, GÖREVLERİ VE ÇALIŞMA METODU	1
II. BİLİMSEL ARAŞTIRMA MATERYALİ	2
III. ARAŞTIRMA LİTERATÜRÜ.....	4
IV. ÇALIŞMANIN YAPISI	5

BİRİNCİ BÖLÜM

EDATLI ZARF TÛMLECİ

1.1. ZARFLAR	6
1.2. EDATLAR	10
1.3. EDATLI ZARF TÛMLECİNİN TARİHİ	11

İKİNCİ BÖLÜM

DİLBİLİM ve EDEBİ KURALLAR VE NORMATİF OLMAYAN KELİME

HAZNESİ.....	13
--------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZCÜK OLUŞUMU

3.1. SÖZCÜK OLUŞUMU VE ANLAMBİLİM (SEMANTİK)	17
3.2. SÖZCÜK OLUŞUMU VE ÜSLUP BİLİMİ.....	18

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EDATLI ZARFLARLA İLGİLİ KURALLAR	20
--	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

EDATLI ZARFLARIN ANALİZİ

5.1. EDATLI ZARFLARLA NORMATİF OLMAYAN KELİME OLUŞUMU	22
5.1.1. Zarfın Belirsiz Temeli	23

5.1.1.1. Onomatopoetik Temel (Ses Yansımasıyla Oluşan/Ortaya Çıkan Kelimelerin Temeli).....	23
5.1.1.2. Bilinmeyen Bir Kelimenin Temeli	23
5.1.1.3. BRFS’de Mevcut Olmayan Kök (Temel).....	25
5.1.2. Alışılmışın Dışında Bitim ve Eklenen Sonek.....	27
5.1.2.1. Eklenen Sonek	27
5.1.2.2. -Oea Sonekli Zamirimsi Zarflar	27
5.1.2.3. Çeşitli Çekimekleri (Bitemler)	27
5.1.3. İki Köklü Zarflar	29
5.1.4. Sonuç	30
5.2. NORMATİF OLMAYAN EDATLI ZARFLARIN SEMANTİĞİ (ANLAMBİLİMİ)	31
5.2.1. RG İle Edatlı Zarfların Anlamlarının Karşılaştırılması.....	31
5.2.2. Edatlı Zarfların Semantik Grupları.....	36
5.2.3. Normatif Olmayan Edatlı Zarfların İntegrum Materyalinde Uyumluluğu.....	38
5.2.4. Sonuç	40
5.3. NORMATİF OLMAYAN EDATLI ZARFLARIN STİLİSTİĞİ	41
5.3.1. Edatlı Zarfların Stilistik Kullanımları	41
5.3.2. Edatlı Zarf Üslubuna Etki Eden Kelime Oluşum Birimlerine Genel Bir Bakış	43
5.3.3. İntegrum’da Edatlı Zarfları İçeren Metinlerin Türü veya Stili.....	44
5.3.4. Sonuç	45
SONUÇ.....	47
KAYNAKÇA	50
EKLER.....	53
EK 1. EDATLI ZARFLARIN OLUŞUMLARIYLA İLGİLİ KURALLAR (RG, 1980, 402-409)	53
EK 2. Rusça-Türkçe Dilbilimi Terimleri Sözlüğü	69
ÖZGEÇMİŞ.....	79

ÖZET

YÜKSEK LİSAN TEZİ

ÇAĞDAŞ RUS DİLİNDE KULLANILAN ZARFLAR (S. İ. OJEGOV'UN ÇAĞDAŞ RUS DİLİ SÖZLÜĞÜNE DAYANDIRILARAK) : DİLBİLGİSEL AÇIDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIM

Zekiye UĞUR

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bahar DEMİR

2019, 79 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Bahar DEMİR (Danışman)

Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA

Dr. Öğr. Üyesi Keziban TOPBAŞOĞLU

Bu tez çalışması, Rus dilinin normatif olmayan kelime dağarcığındaki edatlı zarflara ayrılmıştır. Prensip olarak, Rus edebi dilinde zarf olarak kullanılan kelimeler iki farklı kelimenin bitişik yazılması yoluyla oluşurlar. Cümle ögesi ve ismin hâl eklerinin önemli bir kısmı olan edatlı zarflar, yapısal olarak bir edattan oluşurlar, örneğin, *за-правд-у*. Bu çalışmanın iki yönü vardır: normatif olan ve normatif olmayan kıyaslaması ve farklı bakış açılarından sözcük oluşumu. Bu çalışmanın amacı, normatif özellikte olan ve normatif özellikte olmayan edatlı zarflar arasındaki farkları ortaya çıkarmaktır. Edatlı zarflardaki bu farklılıkları; kelime oluşumu, semantik ve stilistik açılardan inceleyeceğiz. Bu çalışma için araştırma materyali olan kaynak, incelemek için ele aldığımız otuz edatlı zarfın bulunduğu S. İ. Ojegov'un "Slavar Russkova Yazıka Eseridir" (2003) "Rusça normatif olmayan söz varlığının açıklayıcı sözlük"üdür. Bu zarfların semantiği ve kelime oluşumu "Rus dilbilgisi" (1980) eserinde sunulan normatif olan edatlı zarflar ile ilgili kurallarıyla karşılaştırılmıştır. Bu yüzden bu çalışmada, Rusya hakkında yetkili bilgi kaynaklarının arşivi İntegrum veri tabanında normatif olmayan edatlı zarfları stilistik ve semantik olarak incelendi. Bu açıdan çalışmamız, normatif olmayan sözcük varlığının her zaman genel kullanıma girmesiyle önemli bir rol oynamaktadır ve bu günümüz medyasına yansımaktadır. Kuramsal bölümde bu çalışma için zarf, edat, normatif olmayan söz varlığı ve kelime oluşumu gibi önemli kavramlar tanımlanmıştır. Edatlı zarfları analiz ederken her zarfın kelime oluşum özelliklerini buldu ve "Rus dilbilgisi" kurallarından nasıl ayrıldığı gösterildi. Bununla birlikte bazı farklılıklar bulundu. Bu zarfların genel anlamlarını, "Rusça dilbilgisi"nde sunulan kurallara göre incelendi, fakat büyük bir farklılık bulunamadı. Edatlı zarflar, genel anlamlarına göre gruplara ayrıldı ve İntegrum materyaliyle uyumlulukları ortaya çıkarıldı. Zarfların üslup farklılıkları kelime hazinesi kullanılarak belirlendi. Normatif olmayan zarfların üslup bağlamları farklılıklar göstermektedir: kurgu, okuyuculardan mektuplar, röportajlar, makaleler, hiciv makaleler, espriler, sanat eserleri incelemeleri. Normatif olan ve normatif olmayan edatlı zarflar arasındaki dikkate değer farklar, onların oluşumlarından ortaya çıkmaktadır, fakat bu, onların genel anlamlarını etkilemez. Buna ek olarak özel bir ifadeyle, normatif olmayan edatlı zarfların normatif bağlamda söz konusu olduğu görülmüştür. Zarfların çoğu, semantik olarak, alkole ilgilidir: *вдрабадан, вдребезину, вдугаря, вросхмель веусмерть*. Uyumlulukları düşünüldüğünde en sık *пить* fiiliyle kullanıldığı görülmektedir. Diğer anlamları şöyledir: "birlikte-ayrı" (*вместях, заднава, набздюм, набздюмару венаособицу*), 'от-до' (*досюдова, дотудова, откудова, отсюдова веоткедова*) ve 'стоя' (*встояка венавстояк*).

Anahtar Kelimeler: S. İ. Ojegov, Dil Bilgisi, Zarflar, Rusça

ABSTRACT**MASTER THESIS****ADVANCES USED IN THE CONTEMPORARY RUSSIAN LANGUAGE (S. I. OJEGOV'S SLAVAR RUSSKOVA PILOT RELATED TO THE RELIGION) : A COMPARATIVE APPROACH TO A LITERATURE****Zekiye UĞUR****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Bahar DEMİR****2019, 79 pages****Jury: Assoc. Prof. Bahar DEMİR****Prof. Dr. Svetlana AIUPOVA****Assist. Prof. Dr. Keziban TOPBAŞOĞLU**

This thesis is devoted to adverbs with a pretext in the profanity of the Russian language. In principle, they are formed by merging two separate words, which eventually became used as adverbs in literary Russian. Adverbs with a preposition structurally consist of a preposition, the basis of a significant part of speech, and a case end, for example, *za-pravda*. For this work two things are typical: the opposition of normative and non-normative and word formation from different points of view. Our goal is to identify the differences between adverbs with the pretext of normative education and non-normative education. These differences in adverbs with a preposition are considered from the point of view of word formation, semantics and stylistics. The source for the research material of this work, i. e. adverbs with the pretext is "The Tongue Dictionary of the Non-Normative Vocabulary of the Russian Language" (2003) Ojegov, in which 30 adverbs with a preposition were chosen by us for consideration. The word formation and semantics of these adverbs were compared with the derivational rules of the corresponding normative adverbs with the preposition presented in the "Russian grammar" (1980). Then we examined semantics (meaning and compatibility) and stylistics (context) of non-normative adverbs with a pretext on the material of the Integrum database, an archive of authoritative sources of information about Russia. This aspect of analysis plays an important role in this work, as non-normative vocabulary all the time goes into general use, and this is reflected in modern media. In the theoretical part, important concepts for this work are defined, such as the adverb, preposition, profanity and word formation. When analyzing adverbs with a preposition, we found out the derivational features of each adverb and showed how they differ from the rules of the "Russian grammar". However, some differences were found. We examined the general (word-formative) meaning of these adverbs in comparison with the rules presented in the "Russian grammar", but we did not find any big differences. Мы разделили наречия с предлогом на группы по общему значению и выявили их сочетаемость в материалах Интегрума. The stylistic coloring of the adverbs was determined using vocabulary dung. The stylistic context of adverbs of profanity has turned out to be diverse: fiction, letters from readers, interviews, articles, satirical articles, jokes, reviews of works of art. The most notable differences between non-normative and normative adverbs with a preposition are found in their education, but this does not affect their general semantics. In addition, it should be specially noted that non-normative adverbs with a preposition are encountered in the so-called normative context. Most of the adverbs are semantically related to alcohol: *vdrabadan*, *whipped*, *vdugarya*, *vroshmel* and *vusmer*. When considering their compatibility, we will establish that they are used most often with the verb *drink*. Other meanings are 'together-and-apart' (in *vestiges*, *zadnava*, *nabzdyum*, *nabzdyumaru* and *nasosobitsu*), 'from-to' (everywhere, *dotodova*, *otkudova*, *otchudova* and *otkedova*) and 'standing' (*vstoyaka* and *nastoyak*).

Keywords: S. I. Ojegov, Grammer, Envelopes, Russian

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Rusçadaki edatlı zarflar incelenmiştir. Rus edebi dilinde zarf olarak kullanılan kelimeler iki farklı kelimenin bitişik yazılması yoluyla oluşurlar. Cümle ögesi ve ismin hal eklerinin önemli bir kısmı olan edatlı zarflar, yapısal olarak bir edattan oluşur. Bu çalışmada edatlı zarfların farklılıklarını kelime oluşumu, semantik ve stilistik açıdan incelenmiştir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan, her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim, güler yüzünü ve samimiyetini benden esirgemeyen ve danışman hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren Doç. Dr. Bahar DEMİR'e teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum.

Erzurum 2019

Zekiye UĞUR

GİRİŞ

Bu tez çalışması, Rus dilinin normatif olmayan kelime dağarcığındaki edatlı zarflara ithaf edilmiştir. Prensip olarak, Rus edebi dilinde zarf olarak kullanılan kelimeler iki farklı kelimenin bitişik yazılması yoluyla oluşurlar. Cümle ögesi ve ismin hâl eklerinin önemli bir kısmı olan edatlı zarflar, yapısal olarak bir edattan oluşur, örneğin, *за-навед-у*. Bu çalışmada tam olarak, normatif olmayan kelime dağarcığıyla, yani edebi dil dışında olan edatlı zarflarla ilgilenilmiştir.

Bu çalışmanın iki yönü karakterize edilir: normatif olan ve normatif olmayan kıyaslaması ve farklı bakış açılarından sözcük oluşumu. Bu çalışmada kelime oluşumunda en istisnai edatlı zarflar ele alındı. *Занпаөды* türünde edatlı zarfları normatif oluşumlarıyla karşılaştırmak için onların otuz tanesi bulundu. Edatlı zarfların kelime oluşumunda edat, kök ve bitim eki önemli rol oynar. İstisnai oluşumlarda, belirtilen kısımlardan birinin kurallara uygun olmadığını belirtilmek istendi. Bu zarfların normatif özelliklerinin yanı sıra Rusçada hangi oluşum özelliklerinin olduğunu bilmek ilginç olacaktır.

Bu tez çalışmasının en ilginç yönü normatif olmayan sözcük dağarcığında istisnai durumda olan edatlı zarfların tanımlanmasıdır. Gerçek şu ki, normatif olmayan kelime dağarcığındaki sözcükler her zaman, edebi dilde ve kitle iletişim araçları metinlerinde genel kullanıma giriyor (TSNL, 2003, 3). Rusya'daki son kamuoyu değişiklikleri, Sovyet zamanında SMİ (medyanın) kontrolüne rağmen bu durumlara neden oldu. Dilbilimsel olayların normalleşmesinin yazılı ifadelerin sözlü ifadelerden daha yavaş oluşmasına rağmen zamanla, araştırma materyalindeki zarflarının normatif olup olmayacağını ve bunların oluşum yollarını öğrenmek ilginçtir (Valgin, 2001, 7, 50). Bu çalışmada, yazılı konuşmada, incelenen materyaldeki zarfların kullanılmasına dikkat çekilmiştir.

I. AMACI, GÖREVLERİ VE ÇALIŞMA METODU

Bu çalışmanın amacı normatif olan ve normatif olmayan edatlı zarflar arasındaki farkları göstermektir. Edatlı zarfların bu farkların; semantik, stilistik ve kelime oluşumu açısından inceleniyor. Sadece normatif olanların değil, aynı zamanda yeni kelimelerin de diğer oluşum özelliklerini karşılaştırmanın da belirtilmesinin mümkün olduğu

düşünüyor. Bu düzenleyici yöntem, zarfların oluşumunun oldukça basit olmasından ve bunların tüm sapmalarının fark edilebilir olmasından kaynaklanmaktadır.

Kelime oluşum görevi, edatlı zarfların kelime oluşum birimlerinin normatif olanlardan farklı olarak tanımlanmasıdır. Buradaki semantik görev, normatif olan ve normatif olmayan edatlı zarflar arasındaki genel anlamları, normatif olmayan sözcük dağarcığında bu zarflar arasında en üretken olanların uyumluluklarını incelemek, anlamlarını bulmak ve kelime oluşumu açısından da karşılaştırmaktır. Stilistik görev, stilistik olarak kelime oluşumunun etkilerini ve yazı dilinde stilistik çevrelerini incelemek, zarfların stilini açıklığa kavuşturmadır. Yani, edatlı zarfların genel anlamı semantik kelime yapım üyelerinin toplamına bağlı olduğu için semantik ve stilistik görevleri kelime oluşum çerçevesinde meydana gelir: niteleyici edat+köken gibi niteleyici cümle öğeleri+niteleyici bitem=niteleyici genel anlam. Bu çalışmada stilistik bakış açısından, özellikle sözcükteki üslup farkını etkileyen kelime oluşum araçları ile ilgileniliyor.

Bu görevleri yerine getirirken, edatlı zarfların normatif oluşumlarını karşılaştırmada, onların özelliklerini göstermek için, edatlı zarfları normatif olmayan kelime dağarcığı ile açıklamaya çalışıyoruz. Bu yüzden bu tez çalışmasının metodu betimleyici-karşılaştırmadır, yaklaşımı ise niteliklidir. Bu çalışmanın ekinde belirtilen normatif olan "Rus dilbilgisi" verileriyle materyalimizdeki zarfları karşılaştırıldı (1980, RG).

Bu çalışmadaki önemli kavramlar; zarflar, edatlı zarflar, normatif olmayan kelime dağarcığı, edebi kurallar, kelime oluşumu, semantika ve stilistikadır.

II. BİLİMSEL ARAŞTIRMA MATERYALİ

Araştırma materyalinin kaynağı, örneğin edatlı zarflarda, S. İ. Ojegov'un "Russkova Yazıka Sözlüğü", "Rus dilinin normatif olmayan kelime dağarcığının ansiklopedik sözlüğü"dür (TSNL). TSNL'de yaklaşık 200 edatlı zarf bulundu. Sadece κ -edatlı zarfını bulunamadı, ancak geri kalan bütün edatlı zarflar belirtildi; - (ϵ (82), ∂o (5), za (17), uz (1), na (42), om (5), no (34), c (15), bez (3) ve $c+uz$ birleşimi (2)). Bunların çoğu normatif kelime oluşum modellerine ve RG'de edatlı zarfların

semantiklerine karşılık gelir (eke bakınız). Ancak RG’de, zarfların tanımının tersine, olağanüstü kelime oluşum özellikleri olan az sayıda zarfla ilgilenildi.

RG’de sunulan modellerin hepsinden farklı, en özel kelime oluşum özellikleri mümkün olan bu tür edatlı zarfları bulmaya çalışıldı. Bu özellikler eklenen son ek, sıra dışı bir son ve belirsiz bir temeldir. Seçilen zarflar iki kriterden birine denk gelir: 1) RG’de böyle bir model yoksa kelime oluşumunun istisnai olduğunu düşünülür, 2) "Yeni Büyük Rusça-Fince sözlüğünde" düzeltilmediğinin kesin olmadığını düşünüyor (2000, NBRFS). Seçilen her zarf NBRFS’de olmayan kriterlere karşılık gelir. Bu sözlük oldukça büyük bir kelime ve deyim cümlecğine sahip olduğu için NBRFS’yi seçildi (90 000’den fazla), ve sözlük Rusça konuşan okuyucular için ayrılmıştır. Sözlüğün sözdizimsel materyalinin çoğu, 1963’te yayınlanan bir sözlüğe dayanmaktadır. Bu sözlüğün materyali 1950’lerde derlenmiştir, ancak 1980’lerden gelen malzemelerle desteklenmiştir (NBRFS, 2000, 1, 5). O zaman kelimelerin dahil edilmesi ya da Rus edebi dil sözlüğünde düşük stil ifadeleri kabul edilmedi, bu nedenle NBRFS kural içermez. Araştırma materyalimizdeki kelimeler olarak sözcükleri ve normatif olmayan kelime dağarcığını bu sözlükte kaydedilmediğinden bunun sadece Rusça normatif olmayan sözcük dağarcığına ait olduğunu gösterir ve dolayısıyla yabancılar için bilinmeyen olarak kalır.

TSNL’de yaklaşık 200 adet edatlı zarf bulundu. Bunların arasında *κ*- edatı hariç bütün edatlar bu çalışmada beşinci bölümde belirtilmiştir. Çoğunlukla zarflar *ε*-edatını içerir (82 zarf). En az *из*- edatlı zarfı vardır, sadece bir durumda kullanılırlar. Yukarıda belirtilen kriterleri karşılayan bu iki yüz zarftan sadece otuz edatlı zarf analiz için seçildi. Bu yüzden, analizimizin amacı belirtilen otuz zarftır: *вработан, вребезину, вдугаря, вместях, вплотняк, впрохолодь, впрохолость, враздрызг, вросхмель, встояка, вусмерть, досюдова, дотудова, заднава, заковряжисто, заполошно, издалече, набздюмару, набздюм, навстояк, накрайняк, наособицу, откедова, откудова, отсюдова, сбочку, слегонца, покотом, посереду венпоутрянке.*

Seçilen zarflar daha sonra, dört yüz milyondan fazla belge içeren, Rusya hakkında yetkili bilgi kaynaklarının büyük arşivi olan (SMİ metinleri) İntegrum veri tabanı kullanılarak incelenmiştir (İntegrum, 14. 5. 2012). Bu zarfların İntegrum’daki merkezi ve bölgesel basının veri tabanlarındaki kullanımını incelendi. Materyalimiz

çalışılmış ve 20 Kasım 2009 yılında zarfların kullanım örnekleri toplanmıştır. 1 Ocak 2000-9 Kasım 2009 döneminden seçilen zarflar araştırıldı. Analiz için çok fazla belgenin toplandığı durumlarda 20 Kasım 2008'den başlayarak (örneğin, *вдрабадан, заполюшно, издалече, откудова, отсюдова, слегонца, посереду*) ya da 20 Ağustos 2009'dan başlayarak (örneğin, *вусмерть, наособицу*) aramaya bir yıl ara verildi. Toplamda 406 belge yazılmıştır, ancak maalesef bazı belgeler tekrarlanmıştır. Bu nedenle tekrarlanan belgeleri hariç tuttuk. Böylece araştırma materyalinin toplamı sadece 311 belgedir.

III. ARAŞTIRMA LİTERATÜRÜ

Konuyla ilgili edebiyat bilgisi toplandı ve bu çalışmanın kuramsal bölümünde bazı durumlarda kendi gözlemlerini gerekçe göstererek sunacağımız ana özeti rapor edildi. Araştırma literatürü çalışmamız özellikle, Rus dilinin farklı gramerlerinden ve kelime oluşumu, semantik ve stilistik ile ilgili bilimsel çalışmalardan oluşur.

Bu çalışmadaki ana kaynak SSSR Bilimler Akademisi'nin "Rus Dilbilgisi"dir (1980). O, iki ciltten oluşur ve bizim kaynağımız ses bilgisi, ses bilimi (fonoloji), vurguyla ilgili temel bilgiler, tonlamalar, biçim bilgisinin temel anlamı, kelime oluşumu ve morfoloji ile ilgili olan birinci cildir. Kelime oluşum bölümleri (önekli zarflar, önekli-sonekli zarflar, birleşik, sonekli birleşik, önekli-sonekli-birleşik zarflar) ve morfoloji (zarflar, edatlar) bizim çalışmamıza aittir. Bu dilbilgisi, edatlı zarfların semantik ilişkilerini ve oluşum kurallarını içerir. Bu bilgilere dayanarak edatlı zarflarla ilgili bir norm tablosu oluşturuldu. Analiz sırasında RG ya da eke atıfta bulunarak "Rus Dilbilgisi" verileriyle sonuçlarımızı birçok kez karşılaştırılacak. Diğer dilbilgisel kategoriler açıklanırken (örneğin, zarfların ve edatların tanımı) "Rus Dilbilgisi" ile birlikte V. V. Vinogradov "Rus dilinde kelimeler hakkında dilbilgisi öğretimi" (1972), A. M. Peshkovsky "Bilimsel kapsamda Rusça sözdizimi" (1956), A. A. Shakhmatov "Rusça sentaks" (1927), A. A. Potebnya "Rus dilbilgisi üzerine notlar" (1874) çalışmaları önemli rol oynar.

"Kelime oluşumu"nun 4. bölümden (ve onun alt bölümlerinden) şu temel bilgiler alındı: İ. S. Uluhanov <Rus dili sisteminin birimleri ve onların sözcük uygulamaları> (1996) ve <Rus dilinde kelime oluşum semantiği ve ilkelerinin tanımı> (2004), E. A.

Zemskaya <Çağdaş Rus dili: kelime oluşumu> (1973), N. S. Valgina <Modern Rus dilinde aktif süreçler> (2001) ve İ. B. Golub <Modern Rus dilinin dilbilgisi stilleri> (1989). Kelime oluşum bilgisi onların eserlerinden oluşturulmuştur (semantik ve üslup özellikleri). Her bir ana kavramın işaretlerini tanımlamak için bilgi toplandı.

Kelime oluşumu açısından normatif olmayan sözcük dağarcığındaki edatlı zarflarla ilgili başka çalışmalar bulunamadı. Bununla birlikte bu tür araştırmalar ilginç ve faydalı olabiliyor. Edatlı zarflarda soru uzun süren bir dil gelişimi hakkındadır ve kelime oluşum alanındaki ilerleme yönü bu çalışmayla düşünülebilir.

IV. ÇALIŞMANIN YAPISI

Bu tez çalışması beş bölümden oluşmaktadır: Giriş, teorik bölüm, analitik bölüm, sonuç ve ek. Teorik bölümde bu çalışmayla ilgili temel kavramlar olan <zarflar>, <normatif olmayan sözcük dağarcığı> ve <kelime oluşumu> incelenmiştir. Teorik bölüm üç başlıktan oluşturulmuştur.

Analitik bölüm <edatlı zarfların analizi> olarak adlandırılan bir başlıktan oluşur. Alt başlıklarda edatlı zarflar kelime oluşumu, semantik ve stilistik açısından inceleniyor. Her açıdan "Sonuçlar" alt bölümünü yazıldı.

Edatlı zarfların kelime oluşumu ve semantik kurallarını listelediği için atıfta bulunmanın çalışmanın önemli bir kısmını içerdiği belirtilmelidir. "Edatlı zarflarla ilgili kurallar" bölümünde (5. başlık) onların serbest kullanımı için uygulamalar tanımlanıyor.

Son söz bölümü çalışmanın genel sonuçlarını ve gözlemleri içermektedir ve her bir alt bölümün ana noktalarını "Sonuçlar" başlığı oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

EDATLI ZARF TÜMLECİ

Bu başlık altında, çalışmamızın ana konusu olan zarfları (edat tümleçli) açıklanmaya çalışılmıştır. Öncelikle, cümlenin temel bir ögesi olarak zarfı ve sonra cümlenin yardımcı ögesi olarak edat tümleci ele alınmıştır. Bu bölümün sonunda edatlı zarf tümlecinin tanımı, kökeni ve onun çağdaş biçimini nasıl kazandığı belirtilmiş olacaktır.

**Rusçada on değişik dilbilgisi ögesi vardır. Rusça sözcüklerin her biri bu on ögeden birine aittir. Edatlı zarf tümleci de bu ögelerden biridir.

1.1. ZARFLAR

Cümlenin ögesi olarak zarfların durumu her zaman net değildir (İvan Vinogradov, 1972, 272). Zarfların, cümlenin ögesi olarak gelişimini ve derinlemesine incelenmesini sağlamak amacıyla bazı ünlü Rus dilbilimcilerin kaynakları seçildi ve bu kaynaklardaki verileri tarihsel bir bakış açısıyla karşılaştırıldı. Bu kaynaklar şunlardır: <<Íz zapisok po russkoy grammatike (Rusça dilbilgisi notlarından) >> (1874) A. A. Potebni, <<Sintaksis russkogo yazıka (Rusça söz dizimi) >> (1927) A. A. Shakhmatova, <<Ruskiy sintaksis v nauçnom osvesheni (Bilimsel kapsamda Rusça söz dizimi) >> (1956) A. M. Peskovskogo, <<Russkiy yazık (Rus dili) >> (1972) B. B. Vinogradov ve <<Russkaya grammatika (Rusça dilbilgisi) >> (1980).

İlk olarak "zarf" kavramı açıklanmalıdır. Yukarıda bahsedilen eserlerin her birinde zarfın tanımı genel olarak "nicelik (azlık-çokluk) zarfı" olarak özetlenebilir. Potebnya'ya göre zarf; ortaya çıkan diğer göstergelerle ile bağlantılı bir işarettir ve yalnızca bu işaret aracılığıyla konuya bağlanmaktadır (özne, nesne), fakat işaretin kendisinin bu konuyla hiçbir bağlantısı yoktur. Ayrıca Potebnya, yaptığı bu tanımın ne isim ne sıfat ne de fiilin durum zarfı olamayacağını gerektirdiğini eklemektedir, çünkü bu isim, sıfat ve fiillerin işaretlerinin belirlenmesi zarfın işaretinin belirlenmesinden farklılık göstermektedir ve ayrıca ismin kendisinde durum barındırması mümkün değildir (Potebnya, 1874, 151-152).

Shakhmatov ve Peshkovsky aynı dönemde yaşadılar ve onların zarf tanımları birbirine benzerlik göstermektedir, fakat Peshkovsky'nin tanımı daha açıktır. Shakhmatov'a göre zarf; nitelik, gösterme, miktar, zaman bildiren kelimeleri içeren sözcük öbeğidir ve yüklem, sıfat veya farklı zarflar gibi görünerek diğer işaretlerle uyum sağlamaktadır (Shakhmatov, 1927, 94). Peshkovsky de, "nicelik (azlık-çokluk) zarfları" tanımına bağlıdır, fakat ilk önce bu tanımı destekleyen faktörleri açıklamaktadır. Ona göre zarf tıpkı sıfat gibi nitelikleri ifade eder, fakat sıfatlar farklıdır: sıfatların işaretleri nesneye aittir ve eylemler ile ilgili söylenen şeyler ise zarfın işaretleridir. Örneğin; güzel bir şeyler yapmak ya da yapmamak. Zarflar anlam olarak eyleme (fiil, örneğin; *хорошо пишет*) yada niteliğe (sıfat, örneğin; *замечательно красивый*) atıfta bulunur, fakat nesneye atıfta bulunmaz (isim, örneğin, *хорошо писатель, замечательно красавец*). Fiiller ve sıfatlar kendi işaretlerini belirtir. Bu açıklamalardan sonra zarfın tanımını yapılabilir: "nicelik (azlık-çokluk) zarfı" (Peshkovski, 1956, 95-96).

Zarfları en detaylı biçimde betimleyen Vinogradov, onları şu şekilde tanımlar: Bunlar, isimler ve onlardan türetilen, fiil ile birleşik olan çekimsiz kelimelerdir. Zarfların sözdizimsel (sentaks) özellikleri, onların niteliğini ve ayrıntılarını belirtir (Vinogradov, 1972, 273). Vinogradov, yukarıda adı geçen dil bilimcilerin zarf tanımlarının olmadığından ve zarflara göre sözcük değişimi bulunmadığından bahseder. Fakat, Vinogradov'un tanımında isimler, zarfların yanında olabilir. Değişikliğe uğramayan ve isimlerle birleşen zarflar RG'de de zarf işareti olarak belirtilmiştir (RG 1980, 703). Her iki çalışmada da karşılaştırma derecesi olarak bilinen, -o ve -e ile biten nitelik zarflarının değişmemesinin istisna olmasından bahsedilmektedir (*весело-веселее, тихо-тише*). (Vinogradov, 1972, 278; RG 1980, 703). RG'de niteleme (durum) zarfları, zarf işlem dışı bir özelliği, konu veya işlem dışı bir diğer işareti gösterir (kalite, özellik). Dilbilgisinde, ayrıca, şu örnekler verilir: *идти домой, дорога домой, прекрасно образован, очень интересуется, очень интересный, очень интересно* рассказывает. İsim, fiil ve diğer zarflara ek olarak, niteleme (durum) zarfları genellikle cümlede ikincil öge ya da yüklem olarak işlev görebilirler (RG 1980, 703).

Potebnya cümle öğelerini söz dizimi (sentaks) açısından inceler, ancak cümlenin bir ögesi olarak her bölümün kendine özgü rolleri vardır ve yüklemdeki fiil ve

dolayısıyla durum zarfları da buna örnek olarak gösterilebilir. Bu yüzden Potebnya durum ifadeleriyle zarfları birleştirir (Potebnya, 1874, 151). Shakhmatov ve Peshkovsky, durum ifadelerine ek olarak nitelik anlamını da belirtirler, fakat Peshkovsky ayrıca nitelik anlamından fazlasını belirtir (Örneğin zarfın derecesi: *много, очень*-çok). (Peshkovsky, 1956, 101; Shakhmatov, 1927, 94). Peshkovsky'e göre niceliksel ve niteliksel anlamlar arasında fark vardır ve bu farklardan birincisi eylemin özelliğini tanımlar (*читает вслух, про себя, быстро, тихо*), fakat ikincisi eylemin ya da durumun derecesini ifade eder (*много читает, очень яркий, замечательно интересный*). Peshkovsky durum zarflarını kendi aralarında, anlamlarına göre alt gruplara ayırır: zaman (*дүн, о sırada, erken=вчера, тогда, рано*), yer (burada, misafirlikte, evde=*здесь, в гостях, дома*), birliktelik ya da toplam (iki kişi, çift, beraber, baş başa, özel olarak=*вдвоем, вместе, наедине*), sebep, neden (niçin, neden, ne olduğunu bile anlamadan, hırsla, kızgınlıkla=*почему, отчего, сдурю, со зла*), amaç (ne için, inat olsun diye, biriyle dalga geçmek=*зачем, назло, насмех*). (Peshkovsky, 1956, 101). Shakhmatov da zarfları anlamlarına göre gruplandırır, ancak onlara dilbilgisel açıdan eklemeler de yapar, örneğin; yer bildiren zarflar (*вон, верхом, дома*), yer bildiren zamirimsi zarflar (*туда, там, здесь*) ve diğerleri (Shakhmatov, 1927, 95).

Vinogradov Rusçanın öğrenilmesinde zarfların nitelik ve durum anlamlarına göre ayrılmasına dikkat çekiyor. Fakat o, bunun basit bir ayırım olduğunu ileri sürer. Ona göre zarflar, Peshkovsky'nin yukarıda açıkladığı gibi nitelik ve durum zarfı olarak ayrılır. Vinogradov, nicelik, nitelik ve durum zarfları dışında niteleme-durum grubu zarflarını da ayrı tutar (*по-хорошему, по-старому, навеселе*), (po-horoshemu, po-staromu, navesele). Durum zarflarının yanında Vinogradov, Peshkovsky gibi, birliktelik veya topluluk hariç kendi alt grup zarflarını oluşturur (Vinogradov, 1972, 296-302).

RG'de zarflar anlamlarına göre iki gruba ayrılırlar. Fakat gruplar, nicelik ve nitelik belirten zarflar içerirler ve niteliksel olarak adlandırılmazlar. Bu grup, belirlenen özellikleri, nitelikleri, eylem şeklini ve bir özelliğin yoğunluğunu belirleyen zarfları kapsar (*быстро, так, постарому, красиво, бедновато, труденько, очень, страшно, вдвое, чуть-чуть*). RG'deki durum zarflarının anlambilim (semantik) grupları, Peshkovsky'nin daha önce söylediğiyle aynıdır (RG 1980, 704-705).

RG, sözcük yapısına göre zarfların ayırımını oldukça basit ve mantıklı bir şekilde yapar. Dilbilgisine göre, bütün zarflar bir sonraki iki gruba ortaya çıkarılır: amaçsal olan ve amaçsal olmayan. Amaçsal olanlar, zarfların başlıca önemli kısmını oluştururlar ve onlar cümlenin temel öğelerinden de meydana gelebilirler: 1) sıfatlar (*красиво, вызывающе, дружески, тайком, докрасна*); 2) isimler (*весной, днем, домой, вначале, издали*); 3) sayılar (*надвое, дважды, много*); 4) zamirler (*зачем, отчего, незачем*); 5) (*стоймя, мельком, вплавь, наугад, споду*); 6) zarflar (*частенько, рановато, втихомолку, пешочком, навсегда*). Amaçsal olmayan zarflar başka bir durum veya işaret olarak adlandırılan kelime grubunu oluşturur: 1) zaman (*когда, всегда, вчера, уже*); 2) yer (*где, около, там, сюда*); 3) hal ve eylem biçimi (*как, вдруг, иначе*); 4) dereceler ve ölçüler (*очень, столько, почти, чуть*). (RG, 1980, 703).

Potebnya, zarfları daha doğrusu cümlenin öğelerini söz dizimi açısından incelediğinde, sözcük oluşturma bölümü o kadar da net değildir. O, diğer kısımları bir kenara bırakır ve zarfların kökenlerine göre sınıflandırılması ile basit cümle kurmayı anlatır. Zarfları iki gruba ayırır: isimden türemiş ve yüklemden türemiş zarf (Potebnya, 1874, 153). Ayrıca, yukarıda da belirttiğimiz gibi zarfların anlam ve kökenlerini birbirine bağladığı için Shakhmatov'un bölümü oluşturulandan daha zordur.

Peshkovsky, zarfları, kökeninden çok, morfolojik yapılarına göre sınıflandırır; örneğin, наречия на **-ски, -цки** (*пролетарски, чертовски*); на **-ски, -цки** с префиксом **по-** (*по-городски, по-отцовски*); на **-ьи** с префиксом **по-** и без него (*по-птичьи, птичьи*). Ayrıca o, RG'de amaçsal olmayan grupla karşılaştırılabilen belirsiz zarf grubunu da ayrı tutar (Peshkovsky, 1956, 96-99). Yine de Vinogradov, bu belirsiz zarflar grubunu eleştirir. Ona göre, onlar temel morfolojik kategorileri ve sözdizimsel özelliklerine göre bölümlere ayrılabilirler. Vinogradov'un morfolojik kategorileri şunlardır: 1) yardımcı-zarf (isimlerle ilişkili); 2) niteleme ya da niteliksel-görelî (sıfatlarla ilişkili); 3) sayıca, niceliksel (sayılarla ilişkili); 4) yargılama, hareketli (fiillerle ilişkili). (Vinogradov, 1972, 274-275, 294-295).

Kenar zarfları, tam olarak açıklanamayan ve çokta önemli olmayan zarflardır. Onlar cümlenin diğer öğeleriyle bağlantılı kelimelerdir (Vinogradov, 1972, 295). Peshkovsky, bunlar arasında bağfiil (*молча, стоя, зря*) ve edatlardan (*внутри, после*)

bahseder (Peshkovsky, 1956, 147-148). RG’de, edat, bağlaç, ilgeç ve kip anlamı taşıyan zarflar vardır (*должно, можно, нужно, нельзя*). (RG, 1980, 705). Vinogradov bu türleri şöyle listelemektedir: 1) isimlerin ortasında olan (*на скаку, на ходу*); 2) bağfiil; 3) kipli kelimelerin ayırt edici özellikleri (*решиительно, нормально*); 4) ilgeç (*уже, еще, всё*); 5) edat (*около, против*); 6) bağlaç (*пока, едва*); 7) durum kategorisi (*тепло, уютно, тихо, шумно*). (Vinogradov, 1972, 295).

1.2. EDATLAR

Edatlar, cümlelerin yardımcı ögesidir. Edatların işlevleri, cümle içinde ya da sözcük öbeğinde başka birine önemli bir kelime sunar ve bu konuların birbiriyle ilişkisi, eylemleri, durumları ve işaretlerini ifade eder. Bu kelimeler şu şekilde adlandırılır: *говорить о поездке, скучать среди чужих* (RG, 1980, 706). Edatlar, isimlerin yalın hali dışındaki biçimlerini, zamirleri, isimden sığata geöen sözcükleri, sayıları ve önemli cümle ögeleri arasındaki söz dizimsel (sentaks) bağlantıları ve nadiren de olsa zarfları işaret eder (Vinogradov, 1972, 531).

Edatlar, kelime yapısı açısından yalın ve türemiş olarak ayrılırlar. Yalın edatlar; bazı önemli kelimelerle sözcük yapısı bağlantısı bulunmayan ve çok önemli olmayan basit kelime gruplarından oluşurlar. Bu edatların hemen hemen hepsi çok anlamlıdır ve onların birçoğu birden fazla ismin haliyle (padej) bağlantılıdır. Yalın edatların, birçok anlamı arasında merkezde, temel, başlıca, üstünlük anlamı vardır, fakat diğerleri kenar, merkezi olmayandır. Edatların anlamları, birbirleriyle dahili veya harici bağlantılı olabilir. Örneğin; ‘om’ edatı mesafe ilişkisi-uzaklaşma anlamına gelir (*отплыть от берега-kıyıdan uzaklaşmak*). Bu dahili anlamlar, kaynak, köken (*письмо от друга; в юноше есть что-то от поэта*) ya da nesne ilişkisi (*защита от врагов, отказаться от поручения*) gibi anlamlarla da bağlantılıdır. Fakat, zamansal özelliklerin anlamı semantik olarak (*приказ от первогоавгуста*) diğerlerinden ayrılmaktadır (RG, 1980, 706-710).

Türemiş edatlar, günümüz sözcük yapısına sahiptir ve kelime hazinesi semantiği önemli sözcüklerle bağlantılıdır. Bu gruptaki nicelik edatları, yalın edat grubundan çok daha fazladır. Türemiş edatlar çok anlamlı değillerdir ve bu yüzden onların her biri yalnızca ismin herhangi bir haliyle bağlantılıdır. Ancak türemiş edatlar, cümle

öğelerinin herhangi biriyle ilgili olan sözcük yapısına göre; isimden türemiş (*ввиду, в качестве*), zarf (*близ, согласно*) ve fiilden (*включая, не считая*) türemiş olarak bölümlere ayrılırlar (RG, 1980, 706).

Edatların asıl anlamları, herhangi bir kişinin ya da nesnenin adı veya ismin hallerinin dışında var olamazlar. Bununla birlikte, Rusçada edatların anlamları, kendi sözcük kısımlarını henüz kaybetmemiştir ve sadece ön ekli ismin haline dönüşmemiştir. Edatlar, hâl eklerinin anlamını kuvvetlendirir ve uzmanlaştırır. Ancak, farklı edatların tüm sözcük anlamları farklı ve çeşitlidir. Edatların günümüzdeki anlamları ve kullanımları 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında yayılmaya başladı. Bu yayılma, Rusçanın söz dizimsel yapısında analitik yaklaşımın derinleşmesi olarak adlandırılır. 17. ve 18. yüzyıldan beri, edatlarla uyumunda ismin hallerinin sözdizimsel işlevlerini zorlaştıran bir süreç vardır (Vinogradov, 1972, 531-532, 545). Örneğin; ismin -ile hali geçmişte daha çok anlamlıydı: *выйти дверью, окном; ударить человеком; ехать лодкой*. Edatların kullanımı, anlamların farklılaşmasına yardımcı oluyordu: karşılaştırmamız, *идти лесом – идти около леса; идти по лесу, идти через лес; идти вдоль леса* (Valgina, 2001, 220).

Bütün edatlar basit ve birleşik olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Basit edatlar, tek kelimededen oluşurlar (yalın ve türemiş), fakat birleşik edatlar iki ya da üç kelimededen oluşurlar (daima türemiş). (RG, 1980, 706). Bizim çalışmamız basit ve yalın edat türlerini içermektedir: *без (безо), в (во), для, до, за, из (изо), к (ко), кроме, меж, между, на, над (надо), о (об, обо), от (ото), перед (передо), под (подо), при, про, ради, с (со), у, через (черезо)*.

1.3. EDATLI ZARF TÜMLECİNİN TARİHİ

Önekli zarflar, herhangi bir cümle ögesini temsil eden temel kelime ve edatların birleşiminden oluşur. Zarfların anlamları edatlara göre değişir. Önekli zarflarla karşılaştırılan edatlar şunlardır: *в-, за-, до-, по-, от-, на-, из-, к-, с-* (RG 1980, 404-407).

Önekli zarflar, eski Rusçada ya birleşik yazılan edatlardan ya da başka kelimelerden ortaya çıkmaktadır. Önekli zarfların temelindeki ana sözcük, edatlara

uygun olacak şekilde ismin hallerine göre değiştirilirdi. Bu zarflar, günümüze kadar en eski biçiminde korunmuştur (Buslaev, 1959, 154).

Eski Rusçada kısa sıfatlar, ismin hallerine ve cinslerine göre değişirdi, bu yüzden önekli zarflar, türemiş (amaçsal) sıfatlar ve kısa sıfatların eski isim halleri biçimine sahiptir: *набело* <*на бело* поле (ismin –i hali); *навеселе* <*на веселе* городе (ismin –de hali). Farklı hal eklerini de içeren isimlerden oluşmuş önekli zarfların bazıları şunlardır: *подряд* <*под ряд* (ismin –i hali); *кверху* < *кверху* (ismin –de hali). Bitişik yazılan bu zarflar daha eskidir: *искони*, *внутри*, *вместо*. Fakat daha eski olanlar iki kelimeyle yazılmaktadır: *с разбегу*, *под утро* (Voylova, 1996, 122).

İKİNCİ BÖLÜM

DİLBİLİM ve EDEBİ KURALLAR VE NORMATİF OLMAYAN KELİME HAZNESİ

''Dil normu''terimi, eş anlamlı deyimler (sözcük öbeği) olmamasına rağmen genellikle''edebi normlar''terimi olarak değiştirilir. ''Norm''kelimesi her şeyden önce edebi dili tanımlar (Valgina, 2001, 41). Krysin ''norm''kelimesi için aşağıdaki anlamları vermiştir: 1) yasal kuruluş, bilinen zorunlu düzen, bir şeyler yapma; 2) önlem alma, bir şeyin ortalama değeri.

Dil normu, iletişimin gerçek uygulamasında bulunur ve resmi bir dil olarak kullanılır. (Latince *usus* – 'пользование', 'употребление', 'обыкновение'). Bir yandan dilin imkânlarını kullandığı için dilin normları gelişiyor, örneğin özel sözcüklerin ortaya çıkışı, fakat diğer taraftanda herkes tarafından kabul görmüş konuşma iletişim türleri oldukları için, dil normları sabittir (Valgina, 2001, 41).

Edebi norm, sırasıyla, kabul edilen sosyal ve dilbilim uygulamaları ve dilbilimin farklı bölümleri ile ilgili özel kuralları tanımlar. Onun yapısı istikrarlı ve gelenekseldir, fakat o, yeniliklere dikkatlice açılabilir ve bundan sonra değişim süreci yavaşlar (Valgina, 2001, 41).

Hangi kurallar, normatif olmayan kelime haznesini takip eder ve hangi kurallar ona karşı çıkar? Kuralsız bir kelimenin asıl adı, bir veya başka bir kurala karşı olan bir durumu ifade eder. Bu normların dilsel olmadığını, çünkü bu durumda bütün kuralsız kelimelerin anlaşılmaz olduğunu ve hiçbir sosyal fonksiyona sahip olmayacağı tahmin edilmektedir. Y. P.

Solodub ve F. B. Albrecht (2002, 157) kuralsız sözcük dağarcığının edebi dil normlarına uygun olmadığını, fakat kendi halk dillerinin de lehçeleri, küfürleri ve argoları içerdiğini belirtiyorlar. ''Rus Dilinin Üslup Bilimi Ansiklopedik Sözlüğü''nde, (Stilistiçeskiy Entsiklopediçeskiy Slovar Russkovo Yazıka, 2003, 33) edebi dilin kapsamadığı kelime haznesi sunulmaktadır ve yukarıdaki kelimelere ek olarak başka sözcükleri de içermektedir. TSNL'de (2003, 3) "sosyal olarak işaretlenmiş ve edebi normla bağlantılı üslup olarak azaltılmış" şekilde tanımlanır. TSNL (2003, 3) de kuralsız söz varlığı, halk dili, argo, küfürlü kelimeler ve tabu kelimelerinden oluşur.

Böylece, kuralsız, edebiyat dışı ve standartlaştırılmamış söz varlığı kavramlarının hepsi edebi kelime hazinesinin dışında olacak şekilde tanımlanmıştır. Artık bu anlamda, kuralsız sözcük varlığı terimini kullanılıyor.

Kuralsız söz varlığı; sokak dili, argo anlatım, küfür, lehçeleştirme ve halk dilinin büyük bir bölümünden oluşur. Bir yandan **halk dili**, çağdaş Rus edebi dili normlarına sahip olmayan insanlar tarafından kullanılan kelimeleri içerirken, örneğin; *Ладно, думаю, дайкась и нынчеразок сножу*, diğer taraftan da halk dili, konuşmalarında duygusal ifadeyi güçlendirmeye çalışan, kültürlü ve eğitilmiş insanların kelime dağarcıklarını içermektedir: *Да, он мужик хороший!* (Solodub, 2002, 157). **Lehçeleştirmeler**, Rusya'nın belli başlı bölgelerinde kullanılan konuşmalar belirli özelliklerden oluşur: *Все вечера, а то и ночисидят [ребята] у огончиков, говоря помещному, да пекут опалихи, то есть картошку* (Solodub, 2002, 157; SESPYA 2003, 33). Herhangi bir jargona dahil olan **argoculuk**, her zaman çok anlamlılık ve değerlendirmeden oluşur (*фэн* 'поклонник', *шнурки* 'родители'). **Argo**, kapalı bir sosyal grup veya topluluk için geçerlidir. Argotizm, tiyatroya özgü, spor, hırsızlık, kumar, ordu ve diğerleri olabilir (*загорать* 'простаивать', *хвост* 'несданный экзамен'). **Sokak dili**, kaba halk dili kelimeleri ve ifadeleridir (лицо – *харя, морда, рожа, рыло*; кушать – *жрать, лопать, трескать*). (SECRYA, 2003, 34-36).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZCÜK OLUŞUMU

Sözcük oluşumu, başka bir kök kelime ya da kelimeler ile türemiş bir kelimenin oluşumudur. Türemiş kelime, türeyen kelimenin anlam ve biçiminden ortaya çıkmıştır. Kelimeler, dile özgü özel araçların yardımıyla oluşur. Örneğin ekler: *стол – стол-ик, неть – за-неть, дом – без-дом-н-ый*. Sözcük oluşumu, sözcük dağarcığını yeni kelimelerle doldurmanın en önemli araçlarından birisidir. Sözcük oluşumu, türemiş kelimelerin kökenlerini araştırmaya yardımcı olur. Türemiş kelimelerin yapısını öğretir ve yeni kelimeleri oluşturma araçları üzerinde durur (RYA, 1997, 500).

Sözcük oluşumunun işlevleri çok farklıdır, fakat en genel düzeyde beş başlık altında incelendiği söylenebilir:

1) Asıl yalın kelime oluşumu: Bu işlev, bazı yeni gerçeklerin veya eski bir nesnenin, eylemin ve işaretin yeniden adlandırılmasına imkân verir: *луноход, телевизор, анти-спид*.

2) Amaca uygun sözcük oluşumu: Türemiş sözcük anlam olarak değişmez, fakat konuşmanın söz dizimsel (sentaks) yapısını değiştirir, yani türemiş ve temel kelimeler cümle öğeleri bakımından birbirinden farklıdırlar: soyut işaretlerin anlamı olan isimden türemiş, soyut eylemlerin anlamı olan fiilden türemiş. *-Ость* и *-ние* son ekleri yukarıdaki durum için uygundur. Örneğin; *возить – возение, младший – младшесть*.

3) Sıkıştırılmış kelime oluşumu: Farklı türlerin azaltılması için sözcük oluşturma yöntemlerini içerir: kelime kombinasyonu (*пятиэтажка – пятиэтажный дом*), kısaltma metodu (*старпом – 'старший помощник'*), kısaltılmış sözcük (*Союз египетской демократической молодежи – СЕДМ*).

4) Çok anlamlı kelime oluşumu: Konuşmacının öznel tutumunu ifade eden bu işlev, konuşmanın adı veya söz konusu kişinin konuşmasına ilişkin değerlendirmesi için türetilmiştir. *Ну истарушенция! Еле избавился! (Zar zor kurtuldum!).* (Burada türemiş kelime konuşmacının rahatsızlığını ifade eder).

5) Biçimsel kelime oluşumu: Bu özellik iki şekilde ortaya çıkar: **a)** Türemiş ve temel kelimeler sadece konuşmadaki üslup farkına göre ayrılırlar, fakat aynı anlama sahiptirler. (*тетрадь – тетрадка* (оттенок легкой сниженности)); **b)** Semantik olmayan, birbirinden farklı kelime yapım eklerini içeren sözcük yapma eki veya kökteş kelimelerin dahil edildiği kavramlardır, fakat, konuşmadaki üslup veya pragmatik kısım birbirinden farklıdır. (karşılaştırınız, *похоронить – захоронить; похоронить –* видовая префиксальная пара к *хоронить; захоронить –* глагол официально-бюрократический). (Zemskaya, 1992, 8-11, 50).

Sözcük oluşumu genellikle, kelime türetme (ekleme), birleştirme, dönüştürme (sözcüklerin bir bölümden diğerine geçişi) ve kısaltma (orijinal kelimelerin kısaltılması) 'dan meydana gelir. Bu ortak türleri yine de farklı özelliklere ayırmak mümkündür, ekleştirme özellikleri şu şekildedir: *суффиксально-префиксальный, префиксально-постфиксальный, префиксально-суффиксально-постфиксальный* (смешанные способы) ve diğerleri (Valgina, 2001, 130).

Sözcük oluşturma yöntemleri formanttan sonra belli olur. Fakat formant sırasıyla, sözcük oluşturma araçlarıyla belirlenir. Sözcük oluşum araçları olarak morfepler, kökün bir kısmının kesilmesi, kısımların sabit sıralanması ve kısımların ortak vurgusu olarak ortaya çıkmaktadır. Bütün bu araçlar türeyenlerden türetmeyi ayırır. Sözcük oluşturma formantı bir veya birkaç araçtan oluşabilir, örneğin *из суффикса при суффиксации* veya *из префикса и суффикса в префиксально-суффиксальных формантах* (Ulukhanov, 1996, 27-28). Başka bir deyişle, sözcük oluşum formantı türemiş bir temele bağlı olan kelime oluşturma araçlarından kurulur: önekler, kökten sonra gelen sonekler, sonekler, boş sonekler; soneklerle birlikte önekler. Örneğin, *чита+тель, под+писать, выход+о, о+смел+и+ть+ся* (RYA, 1997, 604).

Aynı tür kelime oluşum formantları içinde sözcük oluşum tipi ayırt edilir. Sözcük oluşum tipi türemiş kelimelerle oluşturulan ortak biçimden ortaya çıkmıştır (Valgina, 2001, 130). Daha doğrusu kelime oluşum tipi üç kısımdan oluşur: 1) türemiş kökenli söz bölükleri; 2) Türemiş ya da türeyenler arasındaki anlambilimsel (semantik) ilişki; 3) Türemiş ya da türeyenler arasındaki resmi ilişki, yani sözcük oluşum biçimi ortaktır ve eklerin önünde aynı ekler bulunur; örneğin soneklerin yardımıyla olan; *-ина, конь – конина, севрюга – севрюжина, белуга* 'hayvanın adı' – *белужина* 'bu

hayvanın etinin adı'. Her üç unsur da aktiftir. Yeni kelimeler daha çok sözcük oluşum tipi içinde ortaya çıkar (Zemskaya, 1973, 182-183).

Kelime oluşumunda üç tane yeni sözcük oluşturma türü vardır: yeni sözcükler, muhtemel sözcükler ve özel sözcükler. **Yeni sözcükler**, topluma ilan edilen adaylara benzer ve belli bir süre boyunca sürekli tekrarlanır ve sonunda dil geleneği onları kabul eder. **Muhtemel kelimeler**, dilde sabit olmayan, alışılmamış kelimelerdir, fakat onlar, uygun ismin gereksinimine göre ortaya çıkabilirler. *Луноход* kelimesi bu yolla ortaya çıkmıştır. Bu isme ihtiyaç duyulduğunda model zaten dilde vardı (*землеход*). *Марсоход* ve *венераход* kelimeleri de olabilir, fakat böyle isimlere ihtiyaç duyulmadığından hala dilin imkânlarında yer alır. **Özel sözcükler**, sadece görünen esas metinde ortaya çıkarlar ve dilin kapsamında bile bulunmamaktadırlar. Yine de özel sözcüklerin nitelikleri yazarın bireysel öğrenimini kapsar (Valgina, 2001, 151).

3.1. SÖZCÜK OLUŞUMU VE ANLAMBİLİM (SEMANTİK)

Kelime oluşumunda sözcüğün en küçük kısmı yapım ekidir (morfem), örneğin *вдруг*, *на-спех*, *по-нов-ому*, *пере-пис-к-а*. Kök morfemi sözcüğün semantik düzleminde güçlü bir konuma sahiptir (az ya da çok değerini korur), fakat olumlu biçimler zayıf bir konumdadır (sabit bir anlama sahip değildir). (Yanko-Trinitetskaya, 2001, 13-35, 59-60). Dilbilgisi kategorisinin anlamı (ismin –in hali, şimdiki zaman, birinci şahıs, isim ve diğerleri) ve birlikte hareket eden ekler anlambilim alanıyla ilgili değildir (Krongauz, 2001, 201-266).

Eklerin anlamı incelendiğinde, sık sık kelime oluşum anlamı ortaya çıkar (Krongauz, 2001, 211-212). Türemiş ve basit kelimeler, özel bir tür anlamı olarak birbirinden farklıdır. Bu özel tür anlamı, sözcük oluşumu anlamıdır (Zemskaya, 1992, 27). Ayrıca bu, belirli sözcüklerin eki ile bir dizi türevlerin temin edilmesi aracılığıyla belirtilir ve sonra dizinin her bir üyesinin anlambilimsel (semantik) anlamlarını gösterir. Bu ekin sözcük oluşum anlamı genel anlamdadır. Belirli eklerle kelime oluşum anlamları genel bir değerdir. Ekler sadece kelime oluşum anlamına değil, aynı zamanda herhangi bir kelime oluşum şekline sahiptir (Krongauz, 2001, 212). Örneğin; Uluhanov (1996, 158-202) farklı sözcük oluşum biçimlerinin genel anlamlarını tek tek açıklar.

Türemiş kelimelerin semantiği anlamlı kısımlara bölündükten sonra incelenebilir. Anlamlı kısımların bölünmesi semantik kısımların bölünmesinden sonra başlar. Bölünmenin iki yolu vardır: **1)** Kelime oluşum morfeplerinin her biri tarafından ifade edilen anlam kısımları: *по-вы-везти*=etki, fiil olarak adlandırılan *везти*, bir şeylerin sınırların ötesine geçmesi, arka arkaya tüm nesnelere veya birçok nesneyi ifade eder. **2)** Türemiş temel ve formantı ifade eden kısımlar *по-вывезти*=etki, fiil olarak adlandırılan *вывезти*, arka arkaya tüm nesnelere veya birçok nesneyi ifade eder (Uluhanov, 2004, 83).

İkinci durumda, türemiş kelimeler aşağıdaki özelliklere sahiptir: 1) Anlamı tam olarak türemiş kelimenin anlamına dahil edilmiştir; 2) Aynı kökten kelimelere kıyasla anlamı, türemiş kelime anlamından çok az farklıdır: *запеть* – 'начать петь', *словарик* – 'маленький словарь'. Türemiş kelimeyi belirledikten sonra türeyen temeli ve kalan kısmın bölünmesi formanttır. Örneğin; *синеть* kelimesi, türemiş kelime ve *-e-* formatıyla aynı temelde olan bir kelimedir. [с'ин'], [с'ин'-ий]. (Uluhanov, 2004, 84-85).

3.2. SÖZCÜK OLUŞUMU VE ÜSLUP BİLİMİ

Rus dilinin sözcük oluşumunun özel niteliği onun üslup esnekliğidir. Üslupla renklendirilerek seçilen yeni sözcük oluşturma seçenekleri ekleştirme yoluyla ortaya çıkmaktadır. Bu seçenekler belirli bir fonksiyonel ve üslup birleştirmesiyle elde edilir. Farklı üslup bilimsel sözcük oluşturma modelleri çeşitli stillerden oluşur (Golub, 1989, 12).

Yeni üslup çeşitlerinin oluşturulmasında sık sık, yaygın olan ve yaygın olmayan ya da sadece eklerle belirlenen konuşma fonksiyonları karşılaştırılır. Örneğin; isim fiiller, diğer soneklerle birlikte tek köklü çeşitleriyle karşılaştırıldığında *-ани*, *-ени* soneklerinin kullanımı yaygın değildir. Örnek olarak *закаливание* – *закалка*, *пиление* – *пилка* kelimeleri gösterilebilir. *Базирование* – *базировка*, *обмундирование* – *обмундировка*, *отжимание* – *отжимка* kelime çiftlerinde ikinci isimler konuşulur. Konuşmada en çok fark çoğu zaman sonekle ve nadiren önek ile gösterilir. Bazen üslupsal farklar, ekleştirmeye yapılan kelimelerde önemli ölçüde azaltılır. O zaman kelime halk diline dönüşür, örneğin; *модерн* – *модерновый*, *пропасть* –

запропасться. Yine de öznel değerlendirme duygusal ve anlamlı farklardan daha istikrarlıdır. Ekler anlamlı ifadelerin kaybolmasıyla bile konuşma halindedir (Golub, 1989, 12-13).

Rus dilinde üslup olarak kelime oluşumunun, farklı bölümleri daha az özelleştirdiği görülür. Örneğin; bilimsel tarzda *-ом, -ит, -ин, -ол* sonekleriyle tıbbi terimler daha çoktur: *ангиома, аденома; бронхит, менингит; анальгин; валидол, ментол*. Bilimsel ve yerel tarzda *Пушкиниана, ницшеанство, утопизм* (isim); *биоженный, телегеничный, коммуникабельный* (sıfat); *вакуумировать, капелировать, штормовать* (fiil) kelimeleriyle karşılaşılır. Bilimsel-tekniik tarzıyla *цементация ve складирование* kelimeleri kendine özgüdür. Bu tür yaygın olmayan eklerin konuşma dillerine bağlanması, konuşma kaybına yol açar; *ветренный – ветренность*, fakat tarafsız temeller yaygın olmayan kelimeleri oluşturur; *очевидный – очевидность* (Golub, 1989, 13-14).

İşlevsel olarak Rusçada değişmez kelimeler oluşturulur ve önekleme yapılır: *алогизм, интервокальный, псевдонаучный* (ekleri aktarma ve bilimsel-yerel karakterleri taşır); *внутриатомный, межконтинентальный, соавтор* (eski Rus ve eski Slav dilleri ekleri, yaygın olmayan karakterler). Sözcük birleşmesi sırasında; *легкоатлетический, металлорезающий, всеевропейский* (yaygın olmayan terminolojik karakterler); *новоприбывший, повсеместный* (resmi-iş karakteri); *трубопроводостроительный, тибетско-санскритско-русско-английский* (üç yada daha fazla yaygın olmayan karakter). Kısaltmalarda, örneğin uçak ismi; «V-2» (проф.) – *уточка* (разг.), denizaltı ismi; «C» (проф.) – *эски* (разг.) (Golub, 1989, 14-15).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EDATLI ZARFLARLA İLGİLİ KURALLAR

Bu bölümde çalışmamızda önemli rol oynayan sözcük oluşum özelliklerinin detayları ve zarfların meydana geliş şekillerine göre sözcük oluşumunun çeşitli yolları ele alınmıştır. Ayrıca çalışmamıza, "Rusça dilbilgisi" eserinde seminer çalışması hakkında daha önce hazırladığımız materyaller eklenmiştir (1980).

Edatlı zarflarda sözcük oluşturma yöntemleri şu şekilde belirtilir: sona ekleme (*милый – мило, быстрый – быстро, вечер – вечером, часто – частенько, два – дважды*), öne ekleme (*сверх-глуно, не-надолго, за-темно, sonek-önek özelliği (по-умн-ому, в-догон-ку, на-угад-о)* ve ekleme (*полу-сидя*) (Zemskaya, 1973, 297-302).

Bu çalışmamızda tam olarak, önekleme-sonekleme yoluyla zarfların türetilmesi ve önek edat olduğunda ya da birleşik zarflar önekler gibi edatlardan oluştuğunda bazı önekleme ve eklemelerin oluşması incelenmiştir. Başka bir deyişle, bütün zarflar önekli edatlar gibi kendi yapısını oluşturur. "Rus dilbilgisi" eserinden gelen bilgileri kullanarak zarflarla ilgili tüm sözcük oluşturma kuralları listelenmeye çalışılmıştır. Bu, "edatlı zarflarla ilgili kurallar" çalışmasının ekinde edatlı zarfların bütün modelleri, edatlar dahil olmak üzere, çekim ekleri ve bu gibi örnekler de sunuldu.

"Edatlı zarflarla ilgili kurallar" eki üç bölümden oluşmaktadır: **a)** önekli-sonekli; **b)** önekli; **c)** edatlı birleşik zarflar. Ek, bir tablo şeklinde yapılıdır. Tablonun üst kısmında, bir veya daha fazla edat ekli olan konuşma ve önemli konuşma kısımları belirtilir. Konuşmanın önemli kısımları altında sonekler ve bu gibi önekler tüm olası soneklere denir ve onlara göre bu olası türün genel anlamı verilir. Yani, niteleyici edat+niteleyici cümle öğeleri+belirgin sonek=niteleyici anlamlardır. Farklı kombinasyonların kesin olmayan kelime oluşturma anlamlarına dikkat edilmelidir, fakat kelime oluşum birimleri daha ziyade genelde belirli bir kombinasyonun tüm zarflarını karakterize eden kolektif anlamlardır. Örneğin "–на, -о" ile olan edatlı zarflar, sıfat kökünde çok küçük farkların artırılmasıyla türemiş sıfatları işaret eden anlamlara sahiptir.

Edatların hepsi cümlenin bütün öğeleriyle bağlantılı değildir, bu yüzden ekte edatlar şu şekilde listelenmiştir: *в, до, за, из, к, на, от, по, с, без* ve *с+из* birleşimi.

Onlar RG'de önek, önekli-sonekli ve önekli-sonekli-türemiş zarflar olarak adlandırılır (1980, 402-409). Yukarıdaki tüm edatlar yalın halde ve basittir (RG, 1980, 707). Ancak araştırma materyalimizde, yukarıda belirtilen tüm edatların değil, *в, до, за, из, на, от, с, no* olarak belirtilen zarfların da vurgulanması gerekir.

Bu çalışmada edatlı zarfların analizi sırasında, normatif olan edatlı zarflarla normatif olmayan edatlı zarfların karşılaştırılması tez çalışmamızın esas amacı olduğu için yukarıda belirtilen eke birçok kez başvurulmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

EDATLI ZARFLARIN ANALİZİ

Bir sonraki alt bölümlerde, seçilen zarflar sözcük oluşumu, anlambilimi ve üslup bilimi açısından incelenmiştir. Kelime oluşum bölümünde, sözcük oluşturma öğeleri edat, bitem (çekim eki) ve kök olarak incelenmiştir. Bir yandan olası normatif modellerine ve diğer yandan bu zarfların oluşum tekniğine dikkat edilmiştir. Anlambilimin alt bölümünde, RG'nin semantik modelleriyle bundan önceki kelime oluşum benzerliklerinin kurulması karşılaştırılmaya çalışılmıştır. İntergum'dan alınan örneklerin yardımıyla onların anlamları ve uyumluluğu dikkate alınmıştır. Üslup bilimi açısından İntergum tarafından seçilen belge türleri ve edatlı zarflarla kelime oluşumu üzerinde dikkatle çalışılmıştır.

5.1. EDATLI ZARFLARLA NORMATİF OLMAYAN KELİME OLUŞUMU

Kelime oluşumu açısından edatlı zarflar şu kısımlara ayrılmıştır: edat, kök ve bitem (çekim eki). Kelime oluşum özelliklerinin hepsinde zarflar, kök veya sonu ya da her ikisiyle de ilgilidir, ancak edatlar değildir. Bununla birlikte edatlar hakkında seçilmiş 30 zarfın çoğunluğunun *в-* (11 olay) ya da *на-* (5 olay) edatıyla birleştirildiği söylenebilir. Bu çalışmamızın ekinde de anlaşılacağı gibi edatlı zarflarla kelime oluşumunda *в-* ve *на-* edatlarının birçok olasılığının olması şaşırtıcı bir durum değildir. Fakat *в-* ve *на-* edatları, bizim bilimsel araştırma materyalimizde en yaygın kullanılan edatlardır (ЧССРЯ 2009, в, до, за, из, на, от, по, с). Çalışmamızdaki diğer edatların sayısı ise şöyledir: *за-* (3), *ом-* (3), *но-* (3), *до-* (2), *с-* (2), *уз-* (1). Bilimsel çalışmamızda en çok *в-* ve *на-* edatlarıyla karşılaşmamıza rağmen, normatif olmayan sözcük dağarcığımızdaki edatlı zarfların oluşumu öncesinde *до-*, *ом-* ve *уз-* edatları ortaya çıkmaktadır. Örneğin 205 edatlı zarftan sadece 5 tanesi *ом-* ve bu 5 taneden 3'ü edebi dil için alışılmadık bir şekilde oluşur, *в-* ile edatlı zarflar 82 tanedir, fakat sadece 11 tanesi olağandışı bir şekilde oluşur.

Daha sonra seçilen edatlı zarfların temelleri ve sonları incelenmiştir. Bu bölümü 3 başlığa ayırdık: 1) belirsiz temel; 2) alışılmadık bitiş veya eklenen sonek; 3) iki bölümden oluşan temel.

5.1.1. Zarfın Belirsiz Temeli

Çalışmamızda bu tip edatlı zarflar sadece 13 tanedir. Bunlar özelliklerine göre üç türe ayrılmıştır.

5.1.1.1. Onomatopoetik Temel (Ses Yansımasıyla Oluşan/Ortaya Çıkan Kelimelerin Temeli)

Bu grupta sadece bir zarf var;”*вдрабадан*”. Bu oldukça eşsiz bir zarftır, çünkü onun kökü ”*драбадан*” tek bir kelimeye bile benzemez. ”*Вдрабадан*” kelimesinin anlamı bilinçsizlik, kendinden geçmedir (напиться, быть пьяным-іçmek, sarhoş olmak). (ТСНЛ 2003, bitmiş hali *вдрабадан*). Bu kelimenin anlamına dayanarak, temelin alkolle ilişkili olduğu sonucuna varılabilir. ”*Драбадан*” kelimesinin söylenişi sarhoş bir adamın mırıltısını andırıyor. Bu nedenle *драбадан* kelimesinin temelinin bir onomatopoetik sözcük olduğunu varsayılmıştır. Onomatopoetik, yani ses yansıması kelime sesini taklit eder (Ahmanova, 1966, 157). ”*Вдрабадан*” zarfının ismin –i hali kökü RG’nin kurallarına uygundur, fakat onun temeli o kadar eşsizdir ki onu bir ‘normatif’ tipte bir edatlı zarf grubuna dahil etmek imkansızdır.

5.1.1.2. Bilinmeyen Bir Kelimenin Temeli

Bu gruptaki her zarfın kendine özgü özellikleri vardır. Bu zarflar sadece yedi tanedir. Bu zarfların temellerinin genel özelliği şudur; gerçek kelimeyi andırırlar, ancak daha yakından incelendiğinde bu sözcük Rusça olarak bu formda mevcut değildir.

Вусмерть zarfı açıkça, ölüm kelimesi, insanın, hayvanın varlığının sona ermesini içeriyor, fakat -y- öneki neye istinaden çıkmıştır (BTS, 1998, fiilin bitmiş hali *смерть*) ? Bize göre anlam olarak *смерть* ismiyle bağlantılı olan, yaşamın sona ermesi (insan için) *умереть* fiilinin etkisidir (BTS 1998, fiilin bitmiş hali *умереть*). Yani, *вусмерть* zarfının temeli, *умереть* fiili ve *смерть* isminin birleşimi olan iki kelimedenden oluşur.

Заднава zarfının temeli başka bir tiptir. *Днава* ‘nın temeli herhangi bir kelime gibi değildir. Zarfın anlamı ‘herhangi birisiyle birlikte’dir (TSNL 2003, bitmiş hali *заднава*). Bu anlama dayanarak belki de ‘bir’ kelimesiyle bağlantılı olduğu sonucuna

varılabilir. Bu sonuç *заднава* zarfının *заодного* kelimesi gibi duyulması gerçeğidir. Bu yüzden *заднава* zarfının temeli daha çok telaffuz olarak meydana geldiği düşünülebilir, fakat *одного* kelimesinin yazımında değildir. Bu durumda okunuş ('a' seslisini 'o' gibi okuma) konusu hakkında düşünülebilir. Bu Rusçadaki güney lehçeleri için karakteristik oluşum, 'o' ve 'a' seslerinin vurgusuz şekilde 'a' sesine rastlama anlamına gelir ('a' seslisini 'o' gibi okuma anlamına gelir). (RD, 2005, 37). Fakat bunu, *заднава* zarfının son hecesinde vurgu olduğu için onun okunuşunun gizlenmesiyle açıklanamaz. Her halükârda, *заднава* zarfının *заодного* kelimesinden telaffuz edildiği gibi yazıldığını varsayıyoruz (кроме гласного последнего слога |о|→|а|). Sıfatların ve sayı zamirlerinin sonuna geleneğe göre 'z' harfi yazılır: *-ого, -его – нового, синего, гуазыyoruz, |в|* olarak telaffuz ediyoruz. Görünüşe göre, *заднава* zarfının yazımında bu oluşumlar etkilidir.

Набздюм ve *набздюмару* zarfları ortak bir temel ve genel bir anlama sahiptir. İkinci zarfa *-ара* soneki ve *-у* eki eklenir (ismin *-i* hali). (Zemskaya, 1999, XIX). *Бздюм* kelimesinin temeli bağımsız bir kelime değildir. *Обздеть* fiiline benzer. 1) midede birikmiş gazın serbest bırakılması; 2) korkmak, ürkmek, korku beslemek; fakat, fiillerin ve zarfların anlamı birbiriyle bağlantılı değildir (BTS 1998, bitmiş hali *бздеть*; TSNL 2003, bitmiş hali *набздюмару, набздюм*). Anlamlarına göre zarfların iki temelden oluştuğu varsayılabilir. Rus dilinin çeşitli sözcüklerinin daha ayrıntılı incelenmesinden sonra, bu iki zarfın temeli olan Rus argo kelimesinin 'двойку' (iki) anlamına geldiği ortaya çıkarılmıştır (Grachev, 2003, bitmiş hali *здюм*). Ancak hala *на-б-здюм* zarfında *б* harfinin nasıl olduğu bilinmemektedir. Bu iki zarfın bile edatlı zarf olmaması mümkündür, ama biz böyle olduğu gerçeğinden yola çıkıyoruz.

Наособицу zarfının temel biçiminde diğerlerinden ayrı olarak *особица* kolaylıkla isim olabilir (TSNL 2003, bitmiş hali *наособицу*). NBRFS'de böyle bir isim yoktur, fakat TSNL'de vardır. Başka bir deyişle *особица* kelimesi normatif olmayan bir isimden gelir. Onda sadece *в особицу* ve *на особицу* sözcük öbeği ortaya çıkar (özel olarak, ayrı ayrı). (TSNL 2003, bitmiş hali *особица*). *Особица* kökünün sözcük oluşumunda *особь* ismiyle bağlantılı olduğu, her bölümün kendine özgü organizma ve *особый* sıfatıyla ilişkili olduğu, ayrı olmayan, ortak olan *-ца* ekini içerdiği varsayılabilir (BTS 1998, bitmiş hali *особь, особый*).

Посереду (ayrıca *посередь*) zarfı, bütün olasılıklara göre, temelde *середина* ismi gibidir. *Посереду*, ortada, bir şeyin merkezi anlamına gelir. Rusçada var olan *посередине* ve *посреду* zarfları aynı anlama sahiptir (BTS 1998, bitmiş hali *посередине, посреди*). Bize göre *–не* son eki sadece *посереду* zarfında eksiktir, yani zarf kısaltılmıştır ya da kesilmiştir. Ya da daha büyük olasılıkla, bu soru tam seslilik hakkındadır, yani Doğu Slav Dillerinde *-оро-, -оло-, -еле-, -ере-* ekleri, Eski Slav Dillerinde *-ор-, -ол-, -ел-, -ер-* heceleri olarak değişir (RYA, 1997, 352-353). *Посереду* Doğu Slav Dillerindeki tam sesli formu ile Eski Slav Dilindeki *посреду* tam sesli olmayanla uyumludur. *Посереду* zarfı, RG modelinin yapısına uygundur (*no*-edatı ve *–u* soneki, ek ad koyma) ve böylece *посереду – середь* zarfının temeli ismin dışı cinsidir. Fakat *середь* kelimesinin kökeninin daha ayrıntılı incelenmesinden sonra ismin dışı cinsinin ortaya çıkmadığı belirtiliyor, ama *середу* edatı *середь, среди* ve *средь* gibi eş anlamlılarına sahiptir (Ushakov 2008, bitmiş halice *середь*). Böylece *посереду* zarfının kelime oluşumu RG kurallarından farklı değildir, fakat *поне, посе́йчас* gibi son ekli oluşumlara aittir.

İlk bakışta *слегонца* zarfının oldukça karmaşık bir yapıda olduğunu söylemek mümkündür, fakat *легкий* sıfatının *слегонца, слегка* zarflarıyla kökünün aynı olduğu çabucak fark edilebilir (TSNL 2003, bitmiş hali *слегонца*). Buna ek olarak, *–он* ve *–ца* sonekları basit bir şekilde kelimenin köküne eklenir.

5.1.1.3. BRFS’de Mevcut Olmayan Kök (Temel)

Bu guruptaki zarflar oluşum türlerine göre RG’deki zarfların oluşum kurallarına uygun değildir. Konu şu ki, onların kökleri NBRFS’de mevcut değildir. Bizi, bu köklerin genel olarak kelime olup olmadıkları, oldukça nadir olarak karşılaşılacak karşılaşılmadıkları veya Rus edebi dil sözlüğü için biçim bakımından uygunsuz olup olmadıkları ilgilendiriyor.

Вдребезину zarfı şu anlamlara sahiptir: 1) küçük parçalar halinde, paramparça; 2) kana kana içmek, sarhoş olmak; kök olarak *дребезина* ismini ortaya çıkarır. Bu kelime NBRFS’de yoktur, fakat *дребедень* kelimesi vardır ve ilk anlamı gereksiz, genellikle ufak tefek şeylerdir ve *дребезги* kelimesi küçük yıkıntı parçacıkları anlamındadır, anlam bilimi ve oluşum olarak *вдребезину* zarfıyla yakından ilişkili olan

enkaz, kırık anlamına gelir (STSRYA, 2006, bitmiş halі дребедень, дребезги). Fakat biz, *дребезина* kökünün, *-ина* sonekli, kesik kesik, titreşim ses çıkarma anlamı olan *дребезжать* fiilinden geldiğini varsayabiliriz (STSRYA, 2006, bitmiş halі дребезжать).

Враздрызг zarfının kökü NBRFS’de de bulunmaz (TSNL, 2003, bitmiş halі враздрызг). Ancak daha kapsamlı bir sözlük, son derece karmaşık, düzensizlik ve karışıklık anlamına gelen *раздрызг* ismini içerir (STSRYA, 2006, bitmiş halі раздрызг). Bu yüzden biz *враздрызг* zarfının kendi oluşumu olmasının RG kurallarına aykırı olmadığı düşünülmektedir.

Anlaşılmaz ve şaşırtıcı bir şekilde anlamlarına gelen *заковряжисто* zarfı özel bir durumdur. Onun için uygun bir kök bulmak zordur. Hatta *заковряжисто* zarfının edatlı zarf olup olmadığı konusunda da şüpheler vardır. Sadece kelime oluşumunda zarflarla ilişkili olan fakat anlambilimsel olmayan *заковряжиться* ’закобениваться, заломаться или заупрямиться, зацеремониться’ fiili bulunmuştur (Dal, 1955, bitmiş halі заковряжиться). Bu yüzden bulunan köke en yakın alternatif *ковырять* fiilidir. *Ковырять* fiili, bir şeyle küçük çukurlar açmak, derinleştirme, yarık ve bir şeyle kazmak anlamlarına gelir (STSRYA, 2006, bitmiş halі ковырять). *Ковряжисто* şeklinin *ковырять* fiilinden nasıl oluştuğu bilinmemektedir.

Заполошно zarfı; aceleyle, düşünmesizce, düşünmeden anlamlarına gelir (TSNL, 2003, bitmiş halі заполошно). Kökü sıfat olabilir, fakat *полошный* sıfatının temel şeklini bulunamamıştır. Kök için en uygun alternatif; endişe etmek, korkutmak, heyecanlandırmak anlamlarına gelen *полошить* fiilidir (STSRYA, 2006, bitmiş halі полошить). Zarflar ve fiiller ortak bir anlama sahiptir ve kökün yazımı aynıdır-*полош*. Köklerdeki ve sonelerdeki *с-ш-х* ünsüzlerinin değişmesi nedeniyle *заполошно* zarfının kökünden gelen, ani telaş, endişe, genel heyecan anlamlarına gelen *переполох* isminin *полох* kökünden geldiği düşünülmektedir (Ushakov 2008, bitmiş halі переполох). *Переполох* anlambilimsel olarak *полошить* fiiline yakındır. Bize göre *заполошно* zarfının kelime oluşumunda, *-ный* sıfat son ekinin birleşmesiyle oluşan kök *полох*’tur →*полошный*.

5.1.2. Alışılmışın Dışında Bitim ve Eklenen Sonek

Genel olarak bu grubun zarfları, RG modelleriyle karşılaştırdığımızda temel bilgilerden çok onların bitimleri daha özeldir (bitemler ve sonekler). Bu grubun zarfları ortak özelliklerine göre 3 türe ayrılmıştır.

5.1.2.1. Eklenen Sonek

Bu türdeki zarfların ortaya çıkması bitimle ilgili olan RG modellerine uygundur, fakat hepsine herhangi bir sonek eklenmiştir. Bu sonekler normatif olmayan söz varlığıyla üslup bilimsel ve anlambilimsel olarak karşılaştırılabilir. Fakat bu konulara daha sonra değinilmiştir, şimdi sadece hangi soneklerin kullanıldığını belirlenmiştir. *Вплотняк* (kökü *плотный* sıfatı), *навстояк* (kökü *стоять* fiili) ve *накрайняк* (kökü *крайний* sıfatı) sonuna *-ак* soneki eklenir. Fakat *сбоку* zarfına *-ка* soneki eklenir (ср. *сбоку*, kökü *бок* ismi). *Поутрянке* (kökü *утро* ismi) zarfı kendi *-анка* sonekine sahiptir.

5.1.2.2. -Ова Sonekli Zamirimsi Zarflar

Досюдова, дотудова, откудова ve *отсюдова* zarfları açıkça, *-ова* sonekiyle biten *досюда, дотуда, откуда* ve *отсюда* zarflarından oluşur. Onların anlamları ilk şekillerindeki gibidir (TSNL, 2003, bitmiş hali *досюдова, дотудова, откудова, отсюдова*). Sadece *откедова* 'откуда' zarfı bu tür diğer zarflardan biraz farklıdır (ТСНЛ, 2003, bitmiş hali *откедова*). *-куд-* yarım eki yerine *-кед-* eki vardır. *-Ова* soneki+zamir+edat ile oluşan bu model araştırma konumuzun zarfları arasında oldukça verimli ve anlaşılır olarak ortaya çıkmıştır.

5.1.2.3. Çeşitli Çekimekleri (Bitemler)

Bu gruptaki zarfların sonları RG kurallarından farklılık gösterirler. Konuşma, edat gereken durumlarda kelime sonundaki çekim eklerine göre ilerleyebilir.

Prensip olarak *вместях* zarfı ekte verilen kurallara göre oluşturulurlar. Burada *в-* edatı ismin *-de* halini gerektirir ve *место* isminin kökü onun çoğul haline uygundur.

RG, *в-* +çoğul isim+ *-ах/-ях* modelini kapsamaz. RG'ye göre *-ах/-ях* ekleri sadece fiillerin köklerinde aktiftir.

Покотом zarfında bulunan *-ом* eki, çalışmamızın ekinde yer almaz. *-Ом* eki, *по-* edatıyla kullanılmayan ismin *-ile* halinde gösterilir. Tahminlerimizden biri, *-ом* eki gerçekten bu zarfın sonundaysa, o zaman zarfın sonunu *кот* ismi oluşturur. *покотом* zarfının bu anlamı onaylanır. TSNL'ye göre *покотом, спать покотом* (yan yana uyumak) sözcük öbeğinde ortaya çıkar (TSNL, 2003, bitmiş hali *покотом*). Yine de farklı sözlüklerin daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmasından sonra daha uygun seçenekler üzerinde düşünmeye başlanmıştır. Rusçada *покат* (iniş, meyil) ismi var ve *покатом* zarfı ondan oluşuyor (BTS, 1998, bitmiş hali *покат, покатом*). *Покотом* ve *покатом* zarflarının anlamları birbirleriyle ilişkilidir. Bu, görünüşe göre, okunuşun etkisidir. Kuzey Rus Lehçelerinde *|a|* ve *|o|* seslerinin karakteristik okunuşları, vurgusuz olan *|o|* sesleri için uygun durumdadır (RD, 2005, 36). Bu nedenle bu çalışmada, *покотом* zarfının diğer kalan edatlı zarflardan biraz farklı olabileceği kabul edilmiştir; *карандаш → карандашом*. Bu zarfın oluşumunun kesin bir yorumunun olmamasından dolayı analize devam edilecektir.

Вдугаря zarfının, ekteki tabloda bulunmayan ilginç bir *-я* soneki vardır. Ayrıca sonек yeni sözcük türetimi olarak görünüyor, çünkü *в-* edatı kural olarak ismin *-de* hali ya da *-i* halini gerektirir, fakat bu sonек birini ya da diğerini oluşturmaz. Bu nedenle sonек *-ю* veya *-е* olmak zorundadır. *Вдугаря* zarfının kendisi *в-* edatından oluşur, ismin temeli *дуга* ve soneki *-аря* ekinden oluşur (Zemskaya, 1999, XIX). Yani *вдугаря* zarfının sonundaki sonektir, fakat '*ю*'veya '*е*'değil de sonda neden '*я*' harfinin olduğu açıklanmıyor (*в* + ismin *-i* hali ya da ismin *-de* hali). Köken seçimini tekrar zarfların anlamlarıyla açıklayacağız. *Вдугаря* sarhoşluğu ifade eder ve bayılıncaya kadar zil zurna sarhoş olmak anlamına sahiptir (TSNL, 2003, bitmiş hali *вдугаря*). *Дуга* kelimesinin ilk anlamı; çemberin ya da yarım daire şeklindeki eğrinin herhangi bir parçasını; sarhoşluk durumunu tanımlayabilir. *Дуга* isminin kendisi alkol hakkında konuşulduğunda da kullanılır, örneğin; *в дугу напиться* (sarhoş olmak). (BTS, 1998, bitmiş hali *дуга*).

Bu çalışmanın ekine göre, *в-* edatlı zarfı ve *-а* soneki bulunmayan fiil kökeni ortaya çıkmıştır. Ancak *встояка* zarfı bu kuralı ihlal eder, oysaki aynı anlamda

kullanılan zarf *встоячку* ihlal etmemektedir (bizim materyalimizde olmayan), ancak RG'nin kurallarına uygundur (TSNL, 2003, bitmiş hali *встояка, встоячку*). Her iki zarf ta şu anlamlarla *стоять* fiiline döner; dikey bir konumda olmak, bir yerden hareket etmemek; herhangi bir yerde uğraşmak, böyle bir pozisyonda bulunmak (insanlar, hayvanlar hakkında), temel olarak *-ка* sonekini içerir (BTS, 1998, bitmiş hali *стоять*). Bu *-ка* soneki *встояка* zarfının vurgusudur, bu yüzden özellikle vurgulu hecenin düzensiz bitişle bağlantılı olduğunu varsayıyoruz.

RG'ye göre *из-* edatıyla oluşturulan zarflar, *-а/-я* soneklerine sahiptir. TSNL'de bulunan, sadece *из-* edatlı zarfı bu soneke sahip değildir, fakat *-е* eki vardır; *издалече*. *Издалече* zarfının anlamı 'uzakta'dır (TSNL, 2003, bitmiş hali *издалече*). *Издалека* zarfı oluşum bakımından düzenlidir ve bu RG'de verilen örnekler gibidir, fakat *издалече* zarfının bitışı kurallara göre değildir. Görünüşe göre bu zarfın temeli, bölgesel bir kelime olan ve Eski Rus dilinde zaten var olan *далече* zarfidir (Ushakov, 2008, bitmiş hali *далече*; SDYA, 1989, bitmiş hali *далече*). Böylece '*-че*' sonekinin lehçeleşmelere atıfta bulunması mümkündür.

5.1.3. İki Köklü Zarflar

İki köklü olarak adlandırılan zarflar sadece üç tanedir. İlk ikisi formlarına göre benzerdir: *Впрохолодь*; 'özensiz, birine karşı soğuk davranmak' ve *впрохолость*; bekar, evli değil' (TSNL, 2003, bitmiş hali, *впрохолодь, впрохолость*). Oluşumları bakımından bu çalışmanın ekinde sunulan edatlı zarfların sözcük yapımı, önekli-sonekli-bileşik tarza biraz benzer. Açıkçası bu zarfların temelleri *холод* ismidir. İlk anlamı, 'düşük hava sıcaklığıdır' ve *холост* ismi 'evlenmemiş' (erkekler için) anlamını ifade eder (BTS, 1998, bitmiş hali, *холод, холостой*). Bu iki zarfın ortak noktası gövdesinde *про-* önekinin bulunmasıdır. Gövdelerin kendisi olmasa da özellikle yumuşak ünsüz harflerle bittikleri belirtilmelidir. İlginçtir ki bu verilen zarfların yumuşak bitişleri neye dayanır? *Про-* önekinin sadece bu edatlı zarflarda görülmesi de ilginçtir, fakat ne sert ne de yumuşak bir bitiş ile bağımsız bir kelimenin birleşiminde *прохолод, прохолост* gibi *в-* edatının olmadığı böyle sözcükler yoktur, ama buna karşılık 'hafif soğuk, hoş, temiz hava' anlamına gelen *прохлада* ismi vardır (BTS, 1998, bitmiş hali *прохлада*). Her iki durumun vurgusu da *про-* önekindedir.

'Kör kütük sarhoş olmak' anlamına gelen *вросхмель* zarfı için, yukarıdaki *прохолод* ve *прохолост* zarflarını bulunamadığı gibi, NBRFS'de *росхмель* kelimesine karşılık gelen temel de bulunamamıştır (TSNL, 2003, bitmiş hali *вросхмель*). Fakat bu kelimelerin yerine NBRFS'de 'sarhoş olma anlamına gelen' *хмель* ismiyle ve *раз-* seçeneğinin olduğu bu durumda *рос-* önekiyle karşılaşılır. *Раз-* önekinin birçok anlamı vardır, fakat bize göre en uygunu, 'eylemin kademeli olarak artması ve yüksek dereceye getirilmesi' anlamına gelen zarf durumundaki *вросхмель* kelimesidir (NBRFS, 2000). Başka bir deyişle, *вросхмель* zarfının bitimi RG kurallarına uygundur.

5.1.4. Sonuç

Bu çalışmada, yukarıdaki edatlı zarfların kökleri ve sonları bakımından incelemeyi ve onların temellerini göstermek amacıyla bazı zarfların anlamlarını kullanıp, buna dayanarak farklı sonuçlar çıkarılması analiz edilmiştir.

NBRFS'de başka bir bitemin (çekim ekinin) olup olmadığı belirlendiğinde (eklenen sonek veya edatlı eklerle uyumsuz ya da her ikisi), başka sözcük oluşum özellikleriyle zarfların yorumlanması zor ve sözcük oluşumunun net olmaması oluşumlarına göre normatif zarfların bölünmesine yol açtı. Araştırma literatürü temelinde onların edatlı zarflar türünden olup olmadıklarına karar verilemez. Yani, çalışmamızda bazı zarfların farklı türlerin arasında olduğu söylenemez.

Özetle, diğer sözlüklerde bulduğumuz temellerin *враздрызг*, *наособищу* ve *посереду* zarflarında oluşumlarına göre normatif olduklarını söylemek mümkündür. *Вплотьк*, *навстояк*, *накрайняк*, *сбочку*, *поутрянке*, *досюдова*, *дотудова*, *откудова*, *отсюдова* ve *слегонца* zarflarına farklı sonekler eklendi, fakat yine de onlar kurallara göre oluşturuluyorlar ve sonekler edatlarla uyumludur. Bize göre bu sonekler oldukça stilistik bir özellik oluştururlar. *Слегонца* zarfının temeli ilk başta oldukça zor görünüyordu, fakat sadece iki farklı soneki birleştirdiği sonucuna varıldı (bakınız 6. 1. 1. 2). Ve prensip olarak, ayrıca *вместях* zarfı, bize göre bu gruba atıfta bulunur, çünkü tekil yerine sadece ismin -de halinin çoğulu vardır.

İkinci grup farklı kelime oluşturma özelliklerine sahip zarflardır. Yani bu grubun zarfları, kurallara göre oluşan zarflarla kıyaslandığında sıra dışı özelliklere sahiptir. Bize göre, zarfların oluşumlarını şu şekilde gösterebiliriz: *вдрабадан* (onomatopoetik temel),

вусмерть (temel-iki farklı kelimenin karışımıdır), *заднава* (г harfi → [в] harfi), *заполошно* (*полох* temeli sonekli sıfat) *вросхмель* (ekin kökü *раз+хмель*) *издалече* (diyalektik son-е), *набздюм/-ару*, *откедова* (-куд- →-кед-), *впрохолодь*, *впрохолость* (belirsiz yumuşak son), *вдугаря*, *встояка* (anlaşılmayan son ekler-я ve-а).

Daha ayrıntılı bir incelemeden sonra, bu çalışmada onların, bilinen edatlı zarflar gibi olmadığını anlaşıldığı bir grup zarf daha tespit edilmiştir. Örneğin; *покотом* zarfında ismin –ile halinin -ом ekiyle karşılaştırılır, ancak *по* edatı ismin –ile haliyle eşleşmiyor. Bilindiği gibi edatlı zarflar, edatın oluşturulmasına bağlı olarak ismin hallerine göre değişen kökler, bir edat ya da sözcüğün bitişik yazılmasından oluşur. Bu yüzden *покотом* zarfı ismin –ile haliyle oluşmuş zarfların türüne daha çok benzer, örneğin *карандаш* →*карандашом*. Son zarflar *заковряжисто* ve *вдребезину*, onların temellerini tam olarak kuramadığımız için bizim açımızdan problem teşkil ederler. Eğer zarfın temeli bizim için belirsizse, o zaman zarfın genel olarak edatlı zarf olup olmadığından emin olamayız. *Заковряжисто* zarfının temelini daha problemlili olduğu not edilmelidir. Bu zarfların kökünün belirlenmesindeki zorluklar, çoktan dilden silinip gitmiş, daha önce zarf olarak ortaya çıkan ismin temelinde var olan zarfların bir sonucu olabilir (zarfların oluşumu uzun bir süreçtir). Ancak, zarflardaki morfolojik bağlaşıma korunmuştur (Valgin, 2008, 264).

5.2. NORMATİF OLMAYAN EDATLI ZARFLARIN SEMANTİĞİ (ANLAMBİLİMİ)

Bu alt başlıkta, anlamlarını RG'nin semantik gruplamalarıyla karşılaştırarak araştırma materyaline dayalı edatlı zarfların semantiği ve kelime oluşumu arasındaki etkileşimi ele alınmıştır. Ayrıca, materyalimizdeki zarfları ortak bir semantik anlama göre gruplara ayırmaya çalışılmıştır. Analiz sırasında, zarfların İntegrum'a uygunluğunun örnekleri sunulacaktır.

5.2.1. RG İle Edatlı Zarfların Anlamlarının Karşılaştırılması

Bu çalışmada daha önce belirtildiği gibi, RG'nin kurallarına göre belirli edatların birleşimi, bazı cümle öğelerinin temeli ve bazı sonekler edatlı zarfların ortak semantik

özelliklerinin toplamını oluşturur. Onların semantik özellikleriyle farklı kombinasyonlar bu çalışmanın ekinde listelenmiştir. Bu alt bölümde, RG’de sunulan kelime oluşum kombinasyonu ya da zarflarla bizim çalışmamızdaki zarflar semantik olarak karşılaştırıldı. Bu çalışmada, edatlar açısından zarflar incelenmiştir. Onlara uygun normatif çiftlerden semantik olarak farklı olmadıkları için –ова sonekli zamirimsi zarflar kenara ayrılmıştır (*досюда, дотуда, откуда, отсюда*). Bu yüzden, *до-* veya *от-* edatlı zarfları analize dahil edilmez.

Çalışmamıza *в-* edatlı zarfları ve isimlerin temelleriyle başlanılmıştır. Zarf *вдрабадан* ‘bilinçsiz olana kadar içmek, sarhoş olmak’ (bu onomatopoetik temelin büyük olasılıkla isimlerden oluştuğunu varsayıyoruz), *вдугаря* ‘zil zurna, hissetmeye kadar sarhoş olmak, içmek vs. ’, *вросхмель* ‘kör kütük sarhoş olmak’ ve *вусмерть* ‘sonuna kadar, kendinden geçene kadar içmek, sarhoş olmak’, ‘nesneye ait olan işaret, oluşumu, türemiş kelimelerin adlandırılması’, anlamlarıyla kesin olarak bağlantılıdır (TSNL, 2003, bitmiş hali *вдрабадан, вдугаря, вросхмель, вусмерть*). RG’ye göre bu anlam, bütün olası sonlar ve ismin temeliyle bütün *в-* edatlı zarfıyla elde edilir (*-y, Ø, -e, -и, -ы*). *Вдребеззину* zarfı *в-* edatıyla aynı anlamlara sahiptir: 1) küçük parçalar halinde, paramparça; 2) kendinden geçene kadar (içmek, sarhoş olmak) (TSNL, 2003, bitmiş hali, *вдребезина*). Bu zarfın temel anlamı *дребедень* kelimesinin ‘;1) gerekli olmayan, genellikle küçük eşya’ ve *дребезги* ‘kırık nesnelerin küçük parçaları’ anlamına yakın olduğunu varsayıyoruz (STSRYA, 2006, bitmiş hali, *дребедень*). *Вдугаря* zarfının olağandışı anlamına rağmen yukarıdaki anlamların hepsini taşıdığını belirtmek istiyoruz. Ayrıca, *вместях* ‘birlikte’ zarfının kendi kökü ve anlamına göre bu grupta olup olmadığı da belirtildi, fakat sonuna (*-ях*) göre fiil temeliyle *в-* edatlı zarfının olup olmadığı belirtildi (TSNL, 2003, bitmiş hali, *вместях*). Yani bu sonların anlamı etkilemediği görülüyor (sözcük oluşumu).

Впрохолодь zarfının "özensiz, dikkatsiz, ilgisizlikle" ve *впрохолость* zarfının "bekar, evlenmemiş" anlamlarının yanı sıra "nesneye ait olan işaret, oluşumu, türemiş kelimelerin adlandırılması" anlamlarını da taşır, fakat bize göre, *-y, Ø* sonekli ve isim köklü *в-* edatlı zarfıyla elde edilen "birine odaklanma, türemiş adlandırma" olan ikinci anlamlarıyla ya da yukarıdaki anlamlarıyla *враздрызг* "parçalanmada" zarfına rastlanmaz (TSNL, 2003, bitmiş hali, *впрохолодь, впрохолость, враздрызг*). Bu zarfın genel anlamının daha çok "türemiş kelime olarak adlandırılan durumda" olduğu

varsayılmaktadır. Böylece, "türemiş fiillerin işaretlerinin yargılanması anlamı, cümlenin ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir" anlamına gelen *вваздрызг* zarfının anlamı RG'de fiil temeli ve *в*-edatlı zarfının anlamına yaklaşmaktadır. *Вваздрызг* zarfının bu grup için bile uygun soneki vardır (Ø). Bu yüzden, *вваздрызг* zarfından *раздрызг* kökenini kolaylıkla bulmasına rağmen, *вваздрызг* zarfının temelinde "kirletmek, lekelemek, sıvı sıçratmak" anlamlarına gelen *дрызгать* fiilinin etkisi dikkate alınmak zorundadır (BTS, 1998, bitmiş hali *дрызгать*).

Şimdi fiil köküne ve *в*-edatının kombinasyonuna dönelim. Bu tür, araştırma materyalimizde sadece *встояка* 'стоя' zarfında açıkça sunulmuştur (TSNL, 2003, bitmiş hali *встояка*). Bu zarfın sonu RG'nin sözcük oluşturma kurallarına karşı olmasına rağmen, onun anlamı fiil kökü ve *в*-edatlı zarfının "türemiş fiilin işaretlerinin yargılanması cümle ögesi gibi zarfın anlamıyla birleştirilir" anlamıyla örtüşmektedir (mümkün olan sonekler: *-ку*, *-ах*, *-ях*, Ø). *Встояка* zarfının sıra dışı soneki görünüşe göre, sözcük oluşturma anlamını etkilemez.

Bizim materyalimizde *в*- edatlı zarfları ve *вплотняк* "yakın, yanı başında" sıfat temeli vardır (TSNL, 2003, bitmiş hali *вплотняк*). Sözcük oluşturma özelliklerine rağmen, *вплотняк* zarfının anlamı, sıfat kökeni ve *в*-edatlı zarfının birçok farklı sözcük oluşturma ve kombinasyonu anlamıyla çakışmaktadır: türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi gibi zarfların anlamıyla birleşir.

Накрайняк zarfının "son çare olarak" anlamı, bize göre, RG'de *-о*, *-е*, ve *-ую* sonekleri ve sıfat kökeniyle *на*-edatlı zarfının bulunduğu "türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi gibi zarfların anlamıyla birleştirilir" anlamına yaklaşıyor (TSNL, 2003, bitmiş hali *накрайняк*). *Крайний* sıfatı *накрайняк* zarfı temeli olarak ve *-ак* sonekinin anlam bakımından hiçbir etkiye sahip olmaması şaşırtıcı değildir.

Ancak *наособицу* zarfının temeli konusunda *особица* dan *особь* isminin geldiği sonucuna varılabilir. Fakat onun "diğerleri dışında" anlamı bize göre, bir taraftan, RG kategorisinin örnekleri olarak hizmet eden *навытяжку* ve *нараспашку* zarflarının karşılaştırılması RG'deki türemiş fiillerin işaretlerinin yargılanması anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir anlam kategorisine aittir (fiil temeli, *-ку*, *-у*, Ø ekleri), (TSNL, 2003, bitmiş hali *наособицу*). Fakat diğer taraftan, *наособицу* zarfı "nesneye ait olan işaret, oluşumu, nesneye ait olan işaret" anlamı taşıyor (isim temeli, *-у*, -

ax, -яx ekleri). Fakat, *наособицу* zarfının anlamı RG'deki fiil temelli zarfların anlamına yakınsa *особица* ismiyle telaffuzda uygun düşen *особиться* "diğerlerinden ayrılan" fiili, *наособицу* zarfının temeli olabilir mi (STSRYA, 2006, bitmiş hali *особиться*) ?Bize göre bu mümkündür.

"Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi gibi zarfların anlamıyla birleştirilir" gibi bu kategorideki anlamların yanı sıra, *-ак* sonekine rağmen *навстояк* 'стоя' zarf anlamına gelir (fiil temeli, *-ку, -у, Ø* ekleri) (TSNL, 2003, bitmiş hali *навстояк*).

На- edatlı zarflarıyla aynı anlamı taşıyan iki zarf daha vardır: *набздюм* ve *набздюмару* 'вдоём, на двоих' (TSNL, 2003, bitmiş hali *набздюм, набздюмару*). Yukarıdaki çalışmada bu iki zarfın temelini iki rakamını ifade ettiğini ileri sürüldü (temeli *здюм* 'двойка'). RG'de *на-* edatlı zarfları, *-о, -е* sayı zamirleri temelinde "türemiş kelimelerin anlamlarına uygunluk işaretini gösterme derecesi" anlamı vardır (örneğin, *насколько, намного*), ve topluluk sayıları temelli zarfların da "türemiş kelime olarak adlandırılan birçok bölüme ayrılmanın bir işareti" anlamı vardır (örneğin, *надвое, натрое*). Bu anlamlar bize göre, *набздюм* ve *набздюмару* zarflarının anlamlarına uygun değildir, fakat RG'ye göre, *-у, Ø, -ах, -яx* isim temelinde *на-* edatlı zarfların bulunduğu "türemiş kelimelerin adlandırılması, oluşumu, nesneye ait olan işaret" anlamına uygundur.

Daha sonra *за-* edatlı zarfları incelenmiştir. RG'de *за-* edatıyla sadece bir tane sözcük oluşum yöntemi belirtilmiştir: sıfat temelli *-о* zarfı. Bizim materyalimizde üç tane *за-* edatlı zarf vardır. Onların ikisi *-о* ile biter: *заковряжисто* ve *заполошно*. Ancak bölüm 6. 1. 1. 3'te belirtildiği gibi onun temelini hangi cümle ögesine ait olduğundan emin değiliz. Bize göre en uygun temeller, her ne kadar ilk başta bize sıfat temelli olarak gözükse de *ковырять* fiili ve *полох* ismini oluşturur. Bu iki zarfın temelini ne olduğundan emin olmadığımız için *заковряжисто* ve *заполошно* zarflarının anlamlarıyla RG'de *-о* sıfat temelinde *за-* edatlı zarfının "türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi gibi zarfların anlamlarıyla birleştirilir" anlamına uygun olup olmadığına karar vermek zordur. Özellikle *заковряжисто* zarfı konusunda, kendi temelini belirleme zorluğu yüzünden, bizim anlayışımıza göre, genel olarak bir edatlı zarf olup olmadığından emin değiliz.

Заднава zarfı kurallara göre –o ile bitmez. Fakat orijinal olarak, *заодно* zarfı yukarıdaki anlamına ve RG modellerine göre oluşturulur. Sesli harflerin sıralaması anlamları değiştirmemektedir.

Şimdi de *no-* edatlı zarfları inceleyelim. Bizim materyalimizde bu tür zarflar üç tanedir: *покотом*, *посереду* ve *поутрянке*. Bunlardan en sorunlusu *покотом*. Sonlarına göre RG'nin belirli zarflarıyla karşılaştırmak imkânsızdır, fakat onun temelini bu bölümde belirttiğimiz gibi *кот* ismi oluşturuyorsa, o zaman RG'de isim temelli *no-* edatlı zarfıyla *покотом* zarfını kıyaslarız. Onların sadece bir anlamı vardır: nesneye ait olan işaret, oluşum, türemiş kelimelerin adlandırılması. *Покотом* zarfının bize göre kısmen RG'deki anlamı; "yan yana, diğerinin yanında" (TSNL, 2003, bitmiş hali *покотом*). Ancak biz, *кот* sözcüğünün *покотом* zarfının temeli olmadığını düşünmeye meyilliyiz, fakat *покотом* ismin –ile haliyle oluşturuldu. Bu durumda bu zarfın kelime oluşum anlamı hakkında bir sonuç çıkaramayız.

Zarf *посереду* tamamen RG modellerine uygundur. Bu sonuca onun oluşumunun ayrıntılı değerlendirilmesinden sonra ulaşılmıştır (bakınız 6. 1. 1. 2). Fakat *посередине* zarfı, *-y*, *-e*, *-u*, isim temelinde RG'de *no-* edatlı zarflar kategorisinde yer alır. Bu kategorinin anlamı, nesneye ait olan işaret, oluşum, türemiş kelimelerin adlandırılmasıdır. 6. 1. 1. 2 bölümünde bahsettiğimiz gibi *посередине* ve *посереду* zarfları aynı anlama sahiptir. Fakat oluşumuna göre *посереду* zarfı "işarete yetkili, türemiş zarfların adlandırılması" anlamlarıyla *no-* edatlı önekli zarfları ifade eder. Bu iki anlam birbirine yakındır, fakat *посереду* zarfının temeli zarf değildir, edattır. Böylece biz, *посереду* zarfının "nesneye ait olan işaret, oluşum, türemiş kelimelerin adlandırılması" anlamına yakın olduğunu varsayıyoruz. *Поутрянке* "sabah" zarfı kelime oluşum özellikleri açısından yukarıda belirtildiği gibi RG'ye göre aynı kategoriye aittir (*-y*, *-e*, *-u*, isim temeli), fakat anlamından emin değiliz (TSNL, 2003, bitmiş hali *поутрянке*). *Поутрянке* zarfının anlamı bize göre, "nesneye ait olan işaret, oluşum, türemiş kelimelerin adlandırılması" anlamıyla eşleşir. Ancak, *-ому*, *-ему*, *-и*, *-у*, *-еньку*, *-оньку* sıfat temelinde *no-* edatlı zarfının "türemiş fiilin işaretlerinin yargılanması cümle ögesi gibi zarfın anlamıyla birleştirilir" anlamıyla çok daha uygun olurdu. Fakat bu, belki de rastlantıdır. Oluşumuna göre ilk alternatifi açıkça ifade eden *поутру* 'sabah' zarfıdır (BTS, 1998, bitmiş hali *поутру*). Böylece, *поутрянке* (sonek-

анка) zarfının sözcük oluşum özelliklerinin, görünüşe göre kelime oluşum anlamını etkilemediği sonucuna vardık.

С- edatlı zarflarına geçelim. Bizim çalışmamızda onlardan iki tane var: *сбоку* ve *слегонца*. Her iki zarf *сбоку* ve *слегка* zarflarından gelen soneklerle oluşturulmuştur ve yukarıda belirttiğimiz gibi *сбоку* ve *слегонца* zarfları *сбоку* ve *слегка* ile aynı anlama sahiptir (bakınız 6. 1. 1. 2 ve 6. 1. 2. 1). Böylece, *сбоку* zarfı RG’de türemiş kelimelerin adlandırılması, işaretten gelme ve işaretlerin yerleştirilmesi anlamlarına gelen iki kategoriyi ifade eder. Bu sırada, *слегонца* zarfı RG’de *-а* sıfat temelli *с*- edatlı zarflar kategorisine aittir ve on, türemiş fiilin işaretlerinin yargılanması cümle ögesi gibi zarfın anlamıyla birleştirilir anlamına gelir. Bu iki zarfın özel oluşumlarına rağmen, RG verileriyle karşılaştırıldıklarında normatif zarflara yakın olduklarını söylemek mümkündür.

Son olarak *из*- edatı incelenmiştir. Bizim materyalimizde bu edatla ilgili bir tane zarf var: *издалече*. 6. 1. 2. 3. bölümde belirtildiği gibi, *издалека* zarfındaki *-ка* eki *издалече* zarfındaki *-че* ekiyle değiştirildi. Her iki zarf ta aynı anlama sahiptir. RG’ye göre *-е* de *из*- edatlı zarfı yoktur, yine de *издалека* zarfı *-а* sıfat temelinde *из*- edatlı zarflar kategorisinde RG’de örnek olarak sunulmuştur. Bu kategorinin anlamını "zamansal ve mekansal işaretlerden gidiş, türemiş sıfatların adlandırılması" oluşturur. Böylece, *издалече* zarfını, tüm kriterlere uymasa da bu kategoride değerlendirilmiştir.

5.2.2. Edatlı Zarfların Semantik Grupları

Bu bölümde, materyalimizdeki zarfları anlamlarına göre belirliyoruz. Daha doğrusu, onları ortak semantik anlamları olan gruplara ayıracağız. Tüm zarflar herhangi bir gruba ait değildir, fakat onları bazı ortak semantik gruplara ayırmayı başardık. Genel olarak bu tür grupların küçük bir kümenin içinde bile oluşturulmaları ilginçtir.

Araştırma materyalinin otuz zarfından beşi anlamlarına göre bir şekilde alkolle ilgilidir: *вдрабадан*, *вдребезину*, *вдугаря*, *вросхмель* ve *вусмерть*. Bize göre, bu oluşum için çeşitli eşanlamlı isimlerle sık sık bağlantılı olan, alkol tüketimi çeşitli güçlü duygusallıklara neden oluyor, ve bu yüzden çok farklı duygusal ifadeler vardır (Kangasniemi, 1997, 43). İyi bir hayatın alkol ve sarhoşluğa ait olmadığına, bunların kötü ve yasak olarak düşünüldüğüne dikkat etmek gerekir. Bize göre bu özellik,

sarhoşluk ile ilgili olağandışı ifadelerin normatif bir şekilde oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Bu grubun zarfları sadece anlam olarak değil aynı zamanda İntegrum materyalinde uygunluk olarak ta aynıdır (İntegrumda olmayan ve bu nedenle uygun olduğu sonucunu çıkarmadığımız *вросхмель* zarfi hariç). Uyumluluk konuları bir sonraki alt bölümde ele alınacaktır.

Alkolün kolayca yeni ifadeler ortaya çıkarması şaşırtıcı değildir. Fakat, araştırma materyalimizdeki edatlı zarfların beşinde "birlikte-ayrı" anlamının ifade edilmesi biraz şaşırtıcıydı. Bize göre, bir sonraki zarflar "birlikte-ayrı" semantik grubunu oluşturur: *вместях* ('вместе'), *заднава* ('заодно с кем-л. '), *набздюм* ('вдоём, на двоих'), *набздюмару* ('вдвоём, на двоих') и *наособицу* ('отдельно от остальных') (bakınız 6. 1. 1. 2 и 6. 1. 2. 3). Bu semantik gruplar duygusal olarak oldukça tarafsızdır ve bu tesadüfi bir durum olabilir, fakat bu grubun üretkenliğinin Rus kültüründe uyumluluğun önemini yansıtmaması da mümkündür. Ne yazık ki, İntegrum'da karşılaştığımız sadece *вместях* ve *наособицу* zarfları nedeniyle, İntegrum'daki materyale uyumluluğunu detaylı olarak karşılaştıramayız. *Заднава*, *наюздюм* ve *набздюмару* zarflarıyla *вместях* ve *наособицу* zarfları karşılaştırıldığında yazılmış metinlerde az kullanıldığı ve böylece çok fazla normatif olmadığına ortaya çıktığı sonucuna varılabilir. Bu sonuç kelime oluşum özelliklerinden meydana gelir (bakınız 6. 1. 1. 2).

Yukarıda zarfların kelime oluşumunu analiz ederken *-ова* sonekli zamirimsi zarf grubuna dikkat çekilmiştir: *досюдова* ('досюда, до этого места'), *дотудова* ('дотуда, до того места'), *откудова* ('откуда'), *отсюдова* ('отсюда') ve *откедова* ('откуда') (bakınız 6. 1. 2. 2). Bu alt bölümde "yönüne, yönünden " anlamını alt gruplara ayrılmıştır (zamirlerden oluşmuş). Bu alt grup aynı zamanda üslup olarak ta benzer ve bize göre bu tür zarfların oluşum özellikleri sebebiyle bu anlam grubu kolayca oluşturuldu (bakınız 6. 1. 2. 2). Uyumluluklarını düşündüğümüzde onların karşılıklı ilişkilerinin farkına varılabiliriz. Onlar genellikle ifadelerde birlikte dirler, ancak bir sonraki alt bölümde İntegrum materyalleri üzerindeki uyumluluklarını daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağız.

Edatlı zarfların ikisi *встояка* ('стоя') ve *навстояк* ('стоя'), 'стоя' semantik grup anlamını oluşturur (bakınız 6. 1. 2. 3). Her ikisinde de temel olarak *стоять* fiili vardır. Sadece edat ve sonek olarak birbirlerinden ayrılırlar. *Навстояк* zarfına

İntegrum'da rastlanmadığı için uyumlulukları arasındaki farklar hakkında hiçbir şey söyleyemeyiz. Yani İntegrum'a göre *встояка* zarfı Rusça yazı dilinde *навстояк* zarfindan daha çok kullanılır.

5.2.3. Normatif Olmayan Edatlı Zarfların İntegrum Materyalinde Uyumluluğu

Bu alt başlıkta, seçtiğimiz zarfların İntegrum materyalinde uyumluluğunu daha ayrıntılı ele alacağız. Ancak bazılarıyla İntegrum'da hiç karşılaşmadığımız için bütün zarfların uyumluluğunu analiz edemiyoruz, ama uyumluluk analizleri için materyal vermeyen diğerleriyle çok nadir ya da farklı bağlamlarda karşılaşılır (*вплотняк* (1), *заполошно* (24), *издалече* (8), *покотом* (2), *поутрянке* (15) ve *слегонца* (11)). Ve zarfların geri kalanı için uyumluluklarını gösteren örnekler bulduk. Bu alt bölümde her zarf İntegrum örnekleriyle uyumluluk göstermektedir.

Alkolle ilgili olan ve önceki bölümde sunduğumuz *вдрабадан*, *вдребезину*, *вдугаря* ve *вусмерть* zarflarıyla başlıyoruz. Yukarıda belirttiğimiz gibi, hepsinin *пить* (içmek) fiiliyle ya da çoğunlukla *пьян/пьяный* kelimeleriyle ve herhangi bir türevleriyle birleşmesine rağmen bu zarfların uyumluluğu aynıdır.

İntegrum materyalindeki *вребезину* zarfının tüm örnekleri her ne kadar "küçük bölümler, parçalar " anlamı da olsa sadece sarhoşluğu belirtir. *Вусмерть* zarfı, İntegrum materyaline göre TSNL'de "son olarak bilinçsiz olana kadar" anlamlarının yanı sıra açıkça "yarı ölüm" anlamına gelir (2003, bitmiş hali *вдребезину*, *вусмерть*). *Вусмерть* zarfı bu anlamıyla özellikle *убить/ся* ve *измотать* fiillerinde görülür.

Bu dört zarftan RG'de en çok *вусмерть* ile en az *вдугаря* ile karşılaşılır.

İntegrum verilerine göre *вместях* zarfının da üretken olduğu ortaya çıktı. Genellikle, onun anlamını düşündüğümüzde bizi şaşırtmayan *с + кем-л/чем-л + вместиах* yapıda görülür, fakat TSNL *вместях* zarfının kullanımının bir örneği olarak böyle bir sözcük öbeğini sağlamaz (TSNL, 2003, bitmiş hali *вместях*).

Впрохолодь zarfı için İntegrum materyalinde sadece üç örnek bulundu, fakat onlardan ikisi *впрохолодь*, *впроголодь* zarflarının uyumluluğu hakkında fikir oluşturur (*впроголодь* zarfı araştırma materyalimizde ve TSNL'de yoktur). Bize göre, bizim materyalimizde birleştirilen *Жизнь* ismi ve *жить* fiiliyle *Впроголодь*, *впрохолодь* iyi

kurulmuş bir ifadedir. TSNL’de, *впрохолодь* zarfıyla kurulan bir örnek bile yok (TSNL, 2003, bitmiş hali *впрохолодь*).

Враздрызг zarfı çoğunlukla *всё* (herkes) zamiriyle birlikte ortaya çıkar. Ancak, TSNL’de böyle bir sözcük öbeği yoktur (TSNL, 2003, bitmiş hali *враздрызг*).

İntegrum materyalinde *встояка* zarfının hangi kelimeyle kullanıldığını belirlemek zordur, fakat İntegrum materyalinde karşılaştığımız yinelenen bir bağlam vardır: *еда*. Herhangi bir şekilde yemeğe işaret eden bu zarf altı örneğin hepsini kullanır. *Встояка* zarfının kullanımı hakkında TSNL’de hiç örnek yoktur (TSNL, 2003, bitmiş hali *встояка*).

Накрайняк zarfı İntegrum’dan sadece üç örnekte ortaya çıkar. Onların temelinde zarfların uyumluluğunu belirlemek mümkün değildir, fakat iki örnekte *можно* kelimesi bulunur. Bize göre, bu zarfın anlamı "olabilir" anlamıyla dolaylı bir şekilde bağlantılı "son çare olarak" anlamında olduğu için bu uyumluluk göz önünde olur (TSNL, 2003, bitmiş hali *накрайняк*).

Наособицу zarfının İntegrum’da arama sonuçlarına göre sadece yirmi beş örneğin üretken olduğu ortaya çıktı. Bu örneklerin çoğunda *каждый +наособицу* sözcük öbeği gösterildi. TSNL’de böyle bir örnek yoktur.

Посереду ve *сбочку* zarflarında herhangi bir kelime ile net uyumluluk yoktur, fakat İntegrum materyaline göre, cümlelerin ögesi olarak zarfların kapsamındadırlar (bakınız, 2. 1). Onlar bizim materyalizdeki örneklerde edatlar olarak işlev görürler. TSNL’de *посереду* kelimesinin hem zarf hem de edat olduğu, fakat *сбочку* kelimesinin sadece zarf olduğu yazılmıştır (TSNL, 2003, bitmiş hali *посереду*, *сбочку*). *Сбочку* zarfı dokuz örnekten birinde karşılaşılr, fakat *посереду* zarfı on sekiz örnekten on üçünde. *Посереду* zarfı yer, konut anlamına gelir ve böylece, boşlukta hareket ya da yerleşme anlamındaki fiiller ile birleşir.

Son olarak *досюдова*, *дотудова*, *откудова*, *отсюдова* ve *откедова* zarflarının uyumluluğunu inceliyoruz. Daha önceki alt bölümde bahsettiğimiz gibi bu zarflar genellikle birlikte karşımıza çıkar. Örneğin, *досюдова/дотудова* ve *отсюдова* zarfları aynı sözcük öbeğinde birlikte hareket ederler.

Откуда ve *откуда* eş anlamlı soru zarfları da özdeş bağlamlarda görülür. Yapı şöyledir: Şahıs zamirleri + *откуда/откуда*.

Откуда zarfı, ilginçtir ki, onun on beş örneğinden dört tanesi Gogol'ün "Müfettiş" eserinden alıntıdır (Dushenko, 2005, 97). Bu alıntıda karşılaşılan belgeler farklıdır. Bu alıntının popüler ve iyi bilinen olduğu düşünülür, bu nedenle farklı bağlamlarda kullanılır.

5.2.4. Sonuç

En başından beri, edatlı zarfların bazı semantik özelliklere sahip özel kelime oluşturma ihtimalini düşünülmüştür (materyalimizdeki normatif zarflardan ayrılan). Bölüm 6. 2. 1'de materyalimizdeki zarfların anlamları RG'de belirtilen anlamlarla karşılaştırıldı, fakat semantik işlevlerin izlerini bulunamadı. İncelediğimiz zarfların kelime oluşum özellikleri, aşağıdaki bölümlerde bahsedilen stilistik renklendirme üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğu farz ediliyor. Ancak, araştırma materyalimizde zarfların oluşumunun tanımlanmasında yeni sorunlar ortaya çıktı.

Fiil temelli zarfların anlamlarına daha yakın olduğu için *враздрызг* zarfının temelini yeniden gözden geçirdik. Ayrıca *наособицу* zarfının fiil gövdesinin olasılığı hakkında da konuşuldu (*особица* ismi yerine *особиться* fiili). *Заковряжисто* zarfı nedeniyle kesin sonuçlara ulaşılamadı. Benzer şekilde, RG ile *покотом* zarfını karşılaştırdıktan sonra *покотом* kelimesinin edatlı zarf olup olmadığına karar verilemedi.

Materyalimizdeki zarflardan ya aynı semantik anlamı olan ya da bir şekilde birbiriyle semantik olarak ilişkili olan dört farklı zarf grubu oluşturulur. Anlamlar şu şekildeydi: алкоголь, 'вместе – одельно', 'от – до' ve 'стоя'. Zarflar, İntegrum materyalinde en çok farklı dönüşlerle birleştirilen *нуть* fiilini alkolle ilişkilendirdi. *Вусмерть* zarfının bir diğer anlamı da "birini pestili çıkıncaya kadar dövmek"tir. İntegrum materyalinde sunulan uyumluluk bağlamları ve diğer bağlantılar şöyledir: с + кем-л/чем-л + *вместях*; *впрохолодь*, yarı aç yarı tok; всё + *враздрызг*; *встояка* ve уemek; можно + *накрайняк*; каждый + *наособицу*; *посереду* ve *сбочку* edatları gibi; *досюдова/дотудова* + *отсюдова*; *откуда* bir alıntıda. Bu zarfların çoğunluğunun durum zarflarına ait olduğunu unutmamak gerekir, örneğin yer (*досюдова*, *дотудова*,

издалече, наособицу, откедова, откуда, отсюдова, сбочку, посереду), zaman (*поутрянке*), birleşik veya toplam (*вместях, набздюмару, набздюм*). Bu bir yer, zaman vb. ifade ederken kullanılan edatların semantiğinden kaynaklanabilir.

5.3. NORMATİF OLMAYAN EDATLI ZARFLARIN STİLİSTİĞİ

Bu alt bölümde seçtiğimiz zarfların üslupla renklendirilmesi araştırılmaya çalışılmıştır. Kelime oluşumu, kelime dağarcığı ve bağlam açısından stilistik kullanımlarını ele alınmıştır. Başka bir deyişle, onların kullanımlarında İntegrum metinlerindeki stillere dikkat edilmiştir. Çalışmanın bu üç yönünün etkileşimini tanımlamak ve birbirlerinden nasıl farklı olduklarını karşılaştırmak ilginç olacaktır.

5.3.1. Edatlı Zarfların Stilistik Kullanımları

Ne yazık ki, TSNL sözlüğünde seçtiğimiz zarfların kullanım şekilleri doğru olarak gösterilmiyor. Bu zarflarda halk dili, konuşma dili ve argo üslup işaretleri kullanılır. Araştırma materyalimizi sınırlandırdıktan sonra aralarında konuşma stili olmayan, sadece halk dili ve argo olan otuz zarftan oluşur. Bu nedenle biz, bulmayı başardığımız diğer sözlüklerin yardımıyla bu otuz zarfın stilistik kullanımlarını inceliyoruz. Farklı sözlüklere hitap ederken, bu ya da bu tarz toplanmış bazı sözlükler böyle bir sorunu kapsar (örneğin konuşma dili, argo, küfür). Ayrıca, stilistik üslup ve stilistik boyama, bizim araştırma materyalimizdeki zarfların karakteristik stilleri sözlüklere göre değişebilir. Ancak bu zarfların tarzı hakkında çeşitli bilgilerin bizim çalışmamız için yararlı olduğunu düşünüyoruz. Son olarak, onların stilistik kullanımları ve aynı zamanda kararların haklı çıkmasına göre zarflar mümkün olduğu kadar gruplara ayırmaya çalışılmıştır.

İlk olarak zarflar TSNL’de belirtilen stilistik işaretlere göre ayrılmıştır. Konuşma dilindeki zarflar şöyledir: *вдрабадан, вдребезину, вдугаря, вместиах, вплотняк, впрохолодь, впрохолость, враздрызг, вросхмель, встояка, вусмерть, досюдова, дотудова, заднава, заполошно, издалече, навстояк, наособицу, откедова, откуда, отсюдова, сбочку ve посереду*. Argo zarflar şunlardır: *набздюм, набздюмару, накрайняк, поутрянке ve слегонца*. Ayrıca, stilistik işaretler olmadan iki zarf verilir: *заковряжисто ve покотом*. TSNL verilerinde görüleceği

gibi, örneğin bu zarfların olumlu ya da olumsuz stilistik özelliklere sahip olup olmadığı net değildir.

Stilistik olarak benzersiz bir şekilde belirlenen zarfların daha ayrıntılı bir incelemesine başlayalım. Çoğu zarflar halk diline yakın bir stildedir: *вдрабадан, вдугаря, враздрызг, встояка* (çok büyük farklarla) ve *вусмерть* (BSR, 2004, bitmiş hali *вдрабадан, вдугаря, встояка, вусмерть*; STSRYA, 2006, bitmiş hali *враздрызг*). *Вдребезину, заполошно, издаличе* ve *отсюдова* zarfları sırasıyla bölgesel veya halk dilinden kelimeleri oluşturur (SSRHG, 1969, bitmiş hali *вребезину*; BSR, 2004 bitmiş hali *заполошно, отсюдова*; BTS, 1998, bitmiş hali *издалече*), *вплотняк, накрайняк* ve *слегонца* zarfları da argodur (BSR, 2004, bitmiş hali *вплотняк, накрайняк*; BSJ, 2000, bitmiş hali *слегонца*). Bunların dışında argo ile ilgili üç zarf bulduk: *набздюм, набздюмару* ve *поутрянке* (Grachev, 2003, bitmiş hali *набздюм, набздюмару, поутрянке*), ve halk diliyle *сбочку* zarfı (BTS, 1998, bitmiş hali *сбочку*).

Bazı zorluklara neden olan stilin tanımındaki zarfların incelenmesine ise şöyledir: Bunların çoğu üslup işareti olmayan sözlüklerde bulunur. Bu Viladimir Dal'in «Толковый словарь живого великорусского языка» (Yaşayan Büyük Rus Dilinin Açıklayıcı Sözlüğü) dür (1955). Bu sözlük XIX. yüzyılın ikinci yarısında derlendi ve ilk kez 1863-1866 yıllarında ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, Dal'in sözlüğünde kaydedilen zarfların güncelliğini yitirmiş ya da popüler olabileceği sonucuna varılmıştır. Bunlar şu zarfları içerir: *впрохолодь, впрохолость, вросхмель, откедова, откудова* ve *посереду* (Dal, 1955, bitmiş hali *впрохолодь, впрохолость, вросхмель, откель, откуль, посереду*). *Впрохолодь, впроголодь* sabit ifadeleri (bakınız 6. 2. 3) bizim düşüncemize göre, dil çerçevesinde atasözleri geleneksel ve hatta eski olduğu için, güncelliğini yitirmiş veya halk stili hakkında fikir verir. Ayrıca bu gruba Dal'in sözlüğünde olmamasına rağmen *заковряжисто* zarfını dahil etme olasılığını da düşündük, ancak *заковряжисто* zarfında kökün oluşumuna göre benzeyen *заковряжиться*'закобениться, заломаться ya da заупрямиться, зацеремониться' fiiliyle karşılaşılır (Dal, 1955, bitmiş hali *заковряжиться*).

Stil olarak ilginç zarflar, *досюдова, дотудова, откедова, откудова* ve *отсюдова* zamirimsi zarflar olarak ortaya çıkarlar. Yukarıda belirttiğimiz gibi *откедова* ve *откудова* zarfları muhtemelen eskimiştir, fakat *отсюдова* günceldir.

Stilistik çerçevede biz *досюдова* ve *дотудова* zarflarını belirleyemedik. Ancak onların *откедова*, *откудова* ve *отсюдова* ile aynı türden oluştuğundan güncel ve belki de modası geçmiş olduğunu düşünüyoruz.

İncelediğimiz sözlüklerde şu zarfları bulamadık: *вместях*, *заднава*, *навстояк* *венокотом*. *заднава* ve *покотом* zarflarının halk kelimelerini taşıdığını, çünkü görünüşe göre Rusçanın farklı lehçeleriyle karakteristik ve "o" seslerinin "a" gibi okunuş oluşumunun sonuçlarını yansıttığını varsayılıyor. Hepsi atasözü niteliğinde –*ак* sonekini içerdiği için *навстояк* zarfı *вплотняк* ve *накрайняк* zarfları gibi argo olabilir.

5.3.2. Edatlı Zarf Üslubuna Etki Eden Kelime Oluşum Birimlerine Genel Bir Bakış

Edatlı zarfların semantik kısmının analizlerinde, zarfların kelime oluşum özelliklerinin semantikten daha çok stilistik fonksiyonlarının olabileceğini varsaydık. Bu alt bölümde bazı zarfların stilistiğini sözcük oluşumu açısından ele alacağız.

4. 2 bölümünde belirtildiği gibi, ekleme türemiş kelime ya da türemiş köke ekleme yapım yoluyla yeni sözcük oluşumu konuşmadaki üslup farkını etkileyebilir. Materyalimizdeki zarflarda, her şeyden önce son ekler hakkında konuşuyoruz. Sonraki *вместе* - *вместях*, *сбоку* - *сбочку*, *слегка* - *слегонца*, *издалека* - *идалече*, *встоячку* – *встояка* zarflarında, ikinci seçenek son ek stiline göre ilkinden farklı olan araştırma materyalimiz ile ilgilidir. Ancak, kelimelerin temelleri stilistik üzerinde etkiye sahiptir. *Здюм–набздюм/набздюмару* (argo) ve *раздрызг – враздрызг* zarf çiftlerinde kelime kökü ve zarfın kendisi stil olarak birbiriyle aynıdır (Grachev, 2003, bitmiş hali *здюм*, *набздюм*, *набздюмару*; STSRYA, 2006, bitmiş hali *раздрызг*, *враздрызг*). Temelde zarfın aynı stile sahip olmasının gerekmediği belirtilmelidir. Örneğin, *утро* ve *поутрянке* kelimelerinin üslupsal işaretleri eşleşmiyor. Bunlar haricinde *вдрабадан* ve *вусмерть* zarflarının temel oluşum tiplerinin onların tarzlarını belirlemede önemli rol oynadığını varsayıyoruz (bakınız 6. 1. 1. 1, 6. 1. 1. 2). Aynıısı *вдугаря* zarfının uyumsuz sonu için de geçerlidir.

Bize göre, yukarıdaki bazı stilistik kelime oluşum özellikleri, her durumda çok etkili olan birçok diğer faktörlere rağmen araştırma materyalimizdeki normatif olmayan zarfları etkiler.

5.3.3. İntegrum'da Edatlı Zarfları İçeren Metinlerin Türü veya Stili

Bu alt bölümde, araştırmanın sonucu olarak elde edilen İntegrum metnlerinin konuşmadaki üslup farkları incelenmiştir. Aslında, kullanılmakta olan normatif olmayan edatlı zarfların stilistik bağlamlarının nasıl olduğuyla ilgilenilmiştir. Bu zarfların kendileri normatif olmayan kelime hazinesi oldukları için, stilistik bağlamların bir şekilde normatif olmayanlarla bağlantılı olduğu varsayılmıştır. Bununla birlikte, normatif olmayan kelime hazinesinin her zaman ortak kullanımını olacağını ve genel edebi dilin bir parçası haline geldiği de bilinmektedir. Bundan dolayı, bu metinlerin stilistik özellikleri delillere dayalıdır.

İntegrum metinlerinde otuz edatlı zarftan yirmi üçüne rastlanır. *Впрохолость, вросхмель, заднава, заковряжисто, набздюмару, набздюм* ve *навстояк* zarfları onların arasında yoktur. Girişte de belirtildiği gibi, materyali sınırlandırdıktan sonra toplamda sadece 311 belge kaldı. Onların neredeyse üçte biri romanlar, hikâyeler, tiyatro oyunları, şiirler gibi kendi kurgusal edebiyat metinlerini sundular.

İntegrum'da sunulan bir ya da birden fazla şiirde edatlı zarfların sadece dokuz tanesiyle karşılaşılması ilginçtir, fakat özellikle şiirlerin bölümlerini *враздрызг* ve *издалече* zarfları oluşturur.

Hikâyelerde veya tiyatro oyunlarının repliklerinde, konuşma dilini taklit eden yazılı metin olan röportajda veya haberlerde zarf metnlerinin önemli bir kısmıyla karşılaşılır. Konuşma dili, edebi dil gibi normatif olandan daha çok normatif olmayan dile ait olduğu için bu bizi şaşırtmaz.

Kapsamına göre oldukça önemsiz olan ilginç metin grubunun birisi gazete ve dergilerin veya çeşitli yorumcuların mektuplarını oluşturur. Bunun, normatif olmayan söz varlığının biçim aracı olarak kullanıldığında, genellikle kendi fikirlerini ifade etmek için yazıldığı anlaşılır. Aslında bu grubun yazarları edebi dilin kurallarını bilmiyorlar ve bu yüzden böyle yazıyorlar.

Bununla birlikte, okuyuculardan gelen mektuplardan daha sık olarak edatlı zarflar çeşitli sanat eserlerinin eleştirilerinde kullanılır (konser, tiyatro, opera, bale, müzikal, sergi, film, kitap).

Kalan metinler makaleler, hicivli fıkralar (alaylı bir ton ile) ve baş makaleler, röportajlar ve haberlerdir. Bu metinlere ek olarak gazete-yayıncılık üslubuyla ilgili şakalar, fıkralar ve sokak haberleri gibi birçok metin var.

Hicivli fıkralarda genellikle yorumcular, ironik bir tonla oluşan güncellik hakkındaki kendi fikirlerini sık sık yazıyorlar. Bu tür durumlarda normatif olmayan söz varlığının kullanılması sokak haberleri ve şakalarda olduğu gibi stilistik bir araçtır.

5.3.4. Sonuç

Biz İntegrum materyalinde, diğer sözlükler ve onların stilistik bağlamlarını TSNL'nin yardımıyla edatlı zarfların stilistik kullanımlarını inceledik. Ayrıca stilistik açıdan kullanımlarına da dikkat çektik.

Stilistik kullanım açısından zarflar şu gruplara ayrılabilir: halk diline inme (*вдрабадан, вдугаря, враздрызг, встояка* ve *вусмерть*), bölgesel-ulusal (*вдребезину, заполошно, издалече* ve *отсюдова*), küfürlü (*вплотняк, накрайняк веслегонца*), argo anlatım (*набздюм, набздюмару* ve *поутрянке*). Ayrıca, dilde bir grup zarfın çoktan var olduğu tahmin edilmektedir (*впрохолодь, впрохолость, вросхмель, откедова, откудова* ve *веносереду*) ve Dal'in sözlüğünde çok fazla kelime olduğu için bu zarflar halk diline dönebilir. Değişmez ifadelerde *впрохолодь* zarfının kullanımının varsayımımızı desteklediğine inanıyoruz. *Впрохолость* ve *вросхмель* zarflarına İntegrum'da rastlanmaz. *Досюдова, дотудова, откедова, откудова* ve *отсюдова* zarflarına gelince, stillerinin aynı olmadığına fakat aynı türde oluştukları şaşırtıcıdır.

Kelime oluşumu açısından zarflardaki son eklerin semantik değil özellikle stilistik işlevini yerine getirdiği görülmektedir. Üslup ve kelime oluşum tarzının temeli de zarfların üslup özelliklerinde rol oynar (örneğin *драбадан* ve *усмерть* temelinde). Yine de temelin üslubu ve zarflar, *здюм –набздюм/набздюмару* ve *утро – поутрянке* karşılaştırmasında her duruma uygun olmak zorunda değildir.

Çoğunlukla edatlı zarflar, romanlar, tiyatro oyunların, hikâyeler ve şiirler gibi sanatsal metinlerde bulunur. *Враздрызг* ve *издалече* zarfları genellikle şiirlerde kullanılır. Zarflar genellikle, şakalarda ve "okuyucudan mektuplar" metninin bölümlerinde, günümüz konuşma dilini yansıtan yazılı metinlerde sunulur. Normatif olmayan kelime hazinesinin yardımıyla özel bir üslup elde etmeye çalıştıkları için bu

anlaşılabilir. Ancak, edebi dilin zayıf kullanma olasılığı göz ardı edilmemelidir. Hicivli fıkra anlatımlarında stilistik bir araçtan bahsediyoruz. Onlar fikirlerini ifade etmek için ironi ve hatta kışkırtmayı kullanırlar. Fakat sanat eserlerinde eleştiri kullanmaları biraz şaşırtıcı olabilir. Prensip olarak eleştiriler edebi dilde yazıldığı için sanat eserlerinin yüksek bir kültüre ait olduğuna inanılır. Belki de bu zarflar, ifadelerin artışını ve eleştiri duygusunu ilettiği için eleştirilerde kullanılır.

Впрохолость, вросхмель, заднава, заковряжисто, набздюмару (argo), набздюм

(argo) ve *навстояк* zarflarını İntegrum metinlerinde bulunamamıştır. *Впрохолость, вросхмель, заковряжисто* zarflarının eskimiş ya da lehçesel olduğunu, *заднава* zarfının yerel lehçeli olduğunu ve *навстояк* zarfının da argo olduğu yukarıda belirtilmiştir. Belki de onlar İntegrum’da sunulmadıkları için kitap stilinden çok fazla farklılıklar gösterebilirler.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, üslup bilim, anlam bilim ve kelime oluşumu açısından normatif olmayan söz varlığıyla ilgili edatlı zarflar incelenmiştir. Semantik ve stilistik analizler kelime oluşumuyla yakından ilgilidir. RG’de belirtilen uygun olmayan normatif yöntemler, TSNL’nin normatif olmayan kelime dağarcığı sözlüğünde sunulan iki yüz edatlı zarftan otuz tanesinin seçilmesiyle onların oluşum özellikleri ölçüt olarak alındı. Onlardan yüz yetmiş zarf RG’de belirtilen kurallara göre oluşturulmuştur. Bu otuz zarfın yardımıyla normatif olan ve normatif olmayan türden zarflar arasındaki farkları gösterilmek istenmiştir. Aynı zamanda bu farklar, normatif olmayan ve edebi dilin genel karşılaştırmasını belirtir. Peki, bu karşılaştırma bizi neden ilgilendiriyor? Çünkü modern Rus dilinin aktif süreçlerinden birisi Rus dili alanına normatif olmayan kelime dağarcığının girmesidir. Belki de bu durum yüzünden, şimdiden ve özellikle gelecekte, Rus dili konuşmacılarının dilsel yetenekleri gözden geçirildiğinde zarflar, edebi söz dağarcığı dışındaki kelimeler gibi açığa çıkmayacak. Sözcük oluşumu açısından edatlı zarflar, normatif zarfların temel oluşumlarından oldukça belirgin bir şekilde farklıdır: *вдрабадан* (*драбадан* ses yansımasıyla oluşan kelime temeli), *вусмерть* (*умереть*/*всмерть* iki farklı kelime karışımı), *набздюм/ару* (*б* + *здюм* temeli), ve *заднава* (okunuşun olası etkisinin telaffuz edildiği gibi yazılmıştır). Edatlı zarfların soneklerinden bazıları edatlarla uyumlu değildir: *вдугаря*, *встояка*, *издалече* ve *покотом*. Edatlı zarfları oluşturmanın en üretken yolu soneklemedir, örneğin, *вплотняк*, *навстояк*, *накрайняк*, *сбочку*, *поутрянке*, *досюдовавслегонца*. Ses yansımasıyla ortaya çıkan kelimeler, kelimelerin karıştırılması, okunuş ve sonekler sadece edatlı zarflarla değil aynı zamanda genel olarak kelimelerin oluşumuyla da ilgilidir. Uyumsuz ekler sadece edatlı zarflarda bulunmaz, fakat genellikle normatif olmayan türdeki zarflar normatif olan zarflardan ayrılır. Kelimenin ortasına fazladan eklenen harf bilinmeyen bir oluşum şeklidir (*набздюм*, *набздюмару*).

Edatlı zarfların çeşitli kelime oluşum kombinasyonları RG standartlarında açıkça listelendiğinden bu genel anlamı etkileyebilen seçilen zarfların hangi kelime oluşum özelliklerine sahip olduğu sorusuyla ilgilenilmiştir (niteleyici edat + kök gibi belirtilen cümle ögesi + niteleyici ek = belirli genel anlam). Fakat, araştırma materyalimizdeki zarfların anlamlarıyla RG’de belirtilen anlamları karşılaştırıldığında bu etki

belirlenememektedir. Bu yüzden, zarfın genel anlamını etkilemek için kelime oluşum değişimi daha da açık olmalıdır. Fakat bu durumda edatlı zarfların bu anlamda edatlı zarf olmayı bırakmaları mümkündür. Semantik olarak zarfların kelime oluşum birimlerine etkisinin olmaması, kendi başına bir anlamı olmamasına rağmen (bakınız 2. 1) daha zayıf anlama sahip eklerle karşılaştırıldığında (bakınız 4. 1) Rusçadaki edatların oldukça önemli olduğu açıklanabilir. Bu durumda edatların semantiği eklerin anlamlarını ortadan kaldırır (burada RG normlarından ayrılan eklerin türleri var).

Semantik açıdan zarfların kelime oluşum birimlerine etkisine ek olarak, analiz edilen zarflardan hangi semantik grupların oluşturulabileceği ve bu zarfların İntegrum materyalinde uyumluluğunun ne olduğu incelenmiştir. Zarfların çoğu semantik olarak alkolle ilgilidir: *вдрабадан, вдребезину, вдугаря, вросхмель* ve *вусмерть*. Sarhoşluk, duyuşsal tepkilere neden olduğu için ve semantik olarak üretken olduğu için bizi şaşırtmaz. İnceleme yaparken en sık kullanılan *пить* fiili ile onların uyumluluklarını görmek kolaydır. Diğer anlamları "birlikte-ayrı"dır (*вместях, заднава, набздюм, набздюмару* ve *наособицу*), 'от-до' (*досюдова, дотудова, откудова, отсюдова* ve *откедова*) ve 'стоя' (*встояка* ve *навстояк*). "Birlikte-ayrı" anlamlarıyla zarfların üretkenliği, bize göre Rus kültüründe tutarlılığın önemini yansıtabilir. –ова sonekli zamirimsi zarfların üretkenliği kuskusuz, aynı sözcük oluşturma özelliklerini etkiler. Edatlı zarfların uyumluluklarındaki ilginç durumlar şunlardır: *впрохолодь* zarfı *впрохолодь, впроголодь*sabit durumlarda, *встояка* zarfı yemek anlamını taşır, *досюдова/дотудова* ve *отсюдова* zarfları sık sık birlikte kullanılır, ve *откудова* zarfıyla Gogol'un bir alıntısında karşılaşılır.

Stilistik analizde zarfların üslupları, stilistik kullanımları ve aynı üslup işaretiye sahip bazı zarf gruplarının oluşumu belirtilmiştir: halk diline inme (*вдрабадан, вдугаря, враздрызг, встояка* ve *вусмерть*), bölgesel-ulusal (*вдребезину, заполошно, издалече* ve *отсюдова*), küfür (*вплотняк, накрайняк веслегонца*) ve argo (*набздюм, набздюмару* ve *поутрянке*). Edatlı zarfların soneklerdeki çeşitliliğin özellikle üslup fonksiyonları vardır (örneğin, *слегка – слегонца*). Burada yeni bir şey yok, son eklemenin üslup üzerinde etkili olabileceği zaten bölüm 4. 2'de belirtildi. Kök ve zarfların stilistik özellikleri aynı olabilir veya olmayabilir (*здюм –набздюм/набздюмару* ve *утро-поутрянке*), bununla birlikte kökün sözcük oluşturma özelliği, kuşkusuz zarfın üslup farkını etkilemektedir (*вдрабадан* ve *вусмерть*).

İntegrum yardımıyla zarfların kullanıldığı metin türleri tanımlandı ve normatif olmayan kelime dağarcığındaki zarfların kullanma bağlamları açıklandı. Onlar çoğu zaman edebiyat metinlerinde ortaya çıkarlar (roman, hikaye, tiyatro oyunu ve şiir). Ayrıca, normatif olmayan kelime dağarcığındaki zarflar metinlerde, konuşma dilinin aktarımında, basın okurlarından gelen mektuplarda ve şakalarda sunulmuştur. Onlar aniden meydana çıkan sanat eserlerinin eleştirilmesinde sıklıkla kullanılırlar, çünkü eleştiri bize göre edebi dil ile yakından ilgilidir. Normatif olmayan sözcüklerin kullanımı, örneğin hicivli fıkralarda, stilistik bir ifade aracı olarak bulunur. Modern Rus kültüründeki ifade özgürlüğü Sovyet zamanıyla karşılaştırıldığında, genel toplumsal kullanımda normatif olmayan kelime dağarcığının ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktadır. Oluşum nedenleri ve temellerini her zaman öğrenememimize rağmen, RG kurallarından kelime oluşumunun nasıl farklı olduğunu göstermeyi başardık. Buna rağmen modern yazı dilinde temsil edilen, normatif olmayan söz dağarcığındaki edatlı zarfların semantiği, RG’de belirtilen anlamlarla örtüşmektedir. Ancak yeni bir şey bulunamamıştır. Örneğin, ortak kelime oluşum anlamlarına sahip olan yeni kelime oluşum yolları keşfedilememiştir. Yine de henüz sözlüklerde kaydedilmeyen bu zarfların uyumluluğu ve stil kullanımı hakkında birçok yeni bilgi edinilmiştir. Her şeyden önce edatlı zarfların tanımının ve incelenmesinin zor bir ödev olduğunu ve bu nedenle pek çok gerçeğin varsayımlar şeklinde sunulduğu keşfedilmiştir (*покотом, заковряжисто* zarflarının karşılaştırması).

KAYNAKÇA

- Ahmanova, O. S. (1966). *Dil Terimleri Sözlüğü*. Moskova: Sovyet Ansiklopedisi
- Buslaev, F. I. (1959). *Rus Dilinin Tarihsel Dilbilgisi*. Moskova: Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Eğitim Pedagojik Yayınevi (RSFSR).
- Cronhaus, M. A. (2001). *Anlam bilimi*. Moskova: Rus Hürmaniter Üniversitesi
- Dal, V. (1955). *Yaşayan Büyük Rus dilinin açıklayıcı sözlüğü*. 1-4. cilt, 2. Bölüm Moskova: Yabancı ve ulusal sözlüklerin devlet yayınevi.
- Dushenko, K. V. (2005). *Rus edebiyatından alıntılar: kılavuz kitap: Günümüze "Alay Düzeni" den 5200 alıntı*. Moskova: Eksmo.
- Golub, I. B. (1989). *Modern Rus dilinin dilbilgisel üslupları*. Moskova: lise.
- Grachev, M. A. (2003). *Bin Yıllık Rusça Argo Sözlük*. Moskova: Ripol Klasik.
- INTEGRUM 14. 5. 2012 = İntegrum: Veritabanları ve bilgi hizmetleri.
- İntegrum veritabanı. Rusya hakkında yetkili bilgi kaynaklarının arşivi. 400 milyondan fazla belge. 20. 11. 2009'da alınmıştır.
- Khimik, V. V. (1998). *Rusçanın Büyük Açıklayıcı Sözlüğü*. S. Kuznetsov'un editörlüğü altında. Aziz Petersburg: Norint. (BTS)
- Khimik, V. V. (2004). *Rusça Konuşma Dilinin Büyük Sözlüğü*. St. Petersburg: Norint. (BSR).
- Kozhina, M. N. (2003) *Rus Dilinin Üslup Ansiklopedik Sözlük*. Moskova: Flint; Bilim. (SESRYA).
- Krysin, L. P. (2007). *Yabancı Kelimeleri Açıklayıcı Sözlük: 25 000 Kelime ve Kelime Öbekleri*. Moskova: Eksmo.
- Kvesevich, D. İ. (2003). *Rus Dilinde Normatif Olmayan Söz Varlığının Ansiklopedik Sözlüğü*. Moskova: Astrel. (TSNL).
- Lyashevskaya, O. N., Sharov S. A. (2009). Moskova: Azbukovnik. (ÇSSRYA).
- Mokienko, V. M. (2000). *Rus Jargonunun Büyük Sözlüğü*. St. Petersburg: Norint.

- Mokienko, V. M. (2000) *Yeni Büyük Rus-Fin Sözlüğü*. Kuusinen M. E. 1-2. Cilt 2. bölüm. Moskova: Rus dili. (NBRFS).
- Ojegov, S. İ. (1986). *Slovar Russkova Yazıka*. Moskova.
- Peshkovsky, A. M. (1956). *Bilimsel Kapsamda Rusça Sözdizimi*. 7. Moskova: RSFSR Eğitim Bakanlığı devlet eğitim ve pedagojik yayınevi.
- Potebnya, A. A. (1874). *Rusça Dilbilgisi Üzerine Notlar*. 1-2, Giriş, cümlelerin esas üyeleri ve bunların rus dilinde değiştirilmesi. Voronezh: Matbaada, N. D Goldstein.
- Kasatkina L. L. (2005). *Rusça Lehçe Bilimi (Diyalektoloji)* Moskova: Akademi. (RD)
- Kasatkina L. L. (1980). *Rusça Dilbilgisi*. Shvedova N. Yu. Cilt 1. Moskova: Bilim. (RG).
- Kasatkina L. L. (1997). *Rus Dili Ansiklopedisi*. Karaulova Yu. N. 2. Baskı, Revize. Moskova: Drofa. (RYA).
- Kasatkina L. L. (1989). *Eski Rusça Sözlük*. (XI-XIV y. y). Avanesov R. I. Cilt 2. Moskova: Rus dili. (SDYA)
- Shakhmatov, A. A. (1927). *Rusça Dilin Sözdizimi. Konu 2, Cümle Öğelerini Öğretmek. Nesnelere*. Leningrad: Bilimler Akademisi.
- Solodub, Yu. P., Albrecht F. B. (2002). *Çağdaş Rus dili. Söz varlığı ve deyimler (karşılaştırmalı özellik)*. 2. Moskova: Flint; Bilim.
- SSRNG 1969 = *Modern Rus Halk Lehçesi Sözlüğü*. Barinov G. A. 'nın derleyicileri Moskova: Bilim.
- STREETY 2006 = *Efremova T. F. Rus Dilinin Modern Açıklayıcı Sözlüğü: Üç Ciltte*. Cilt 1-3. Moskova: Astrel.
- Ulukhanov, I. S. (1996). *Rus Dilinin Kelime Oluşum Sisteminin Birimleri ve Sözcüksel Gerçekleşme*. Moskova: RAH. Rus Dilinin Enstitüsü.
- Ulukhanov, I. S. (2004). *Rus Dilinde Kelime Oluşturan Semantikler ve İlkelerin Tanımı*. Moskova: URSS.

- Ushakov, D. N. (2008). *Rus Dilinin Geniş Açıklayıcı Sözlüğü*. Modernbaskı. Antonov A. G., Grigoryan I. R., Shilnovy N. I. derlemeleri Moskova: Slav kitabının evi.
- Valgina, N. S. Rosenthal D. E., Fomina M. I. (2008). *Çağdaş Rus Dili*. Valgina N. S. 6. baskı işlenmiş ve tamamlanmış. Moskova: Logolar.
- Valgina, N. S. (2001). *Modern Rusçada Aktif Süreçler: Üniversite Öğrencileri İçin Ders Kitabı*. Moskova: Logolar.
- TSNL 2003 = Kveselevič D. I. *Tolkovyj Slovar' Nenormativnoj Leksiki Russkogo Jazyka*. Moskva: Astrel'.
- Vinogradov, V. V. (1972). *Rusça: Kelimenin Dilbilgisi Öğretimi*. Moskova: lise.
- Voilova, K. A., Goltsova N. G. (1996). *Rus Dilinde Pratik Çalışma El Kitabı (Okuldan Liseye)*. Moskova: eğitim.
- Yanko-Trinitetskaya, N. A. (2001). *Modern Rusça'da Kelime Oluşumu*. Moskova: Indrik.
- Zemskaya, E. A. (1973). *Çağdaş Rus Dili: Kelime Oluşumu*. Moskova: eğitim.
- Zemskaya, E. A. (1999). *Kelime oluşumu*. Ермакова О. П., Земская Е. А., Розина Р. И. Непимизин Karşılaştığı Kelimeler. Moskova: Azbukovnik, XVIII-XXVII.
- Zemskaya, E. A. (1992). *Bir Etkinlik Olarak Kelime Oluşumu*. Moskova: Bilim.

EKLER

EK 1. EDATLI ZARFLARIN OLUŞUMLARIYLA İLGİLİ KURALLAR (RG, 1980, 402-409)

a) Önekli-sonekli özelliklerin oluşumu

B-/BO-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-ую <i>впрямую,</i> <i>впустую,</i> <i>вкрутую,</i> <i>вслепую,</i> <i>вчистую</i>	-у, Ø (ismin –i hali) <i>вверх, вбок,</i> <i>вдаль;</i> <i>вконец,</i> <i>всерьёз,</i> <i>вправду</i>	-ку <i>вдогонку,</i> <i>вперевалку,</i> <i>вповалку</i>		-ом, -ём <i>вдвоём,</i> <i>вчетвером,</i> <i>вдесятером</i>
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerini anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir	1) Türemiş olana odaklanma, 2) türemiş olana ait olan işaret	Türemiş fiilin prosedürel özelliğinin anlamı cümle ögesi olarak zarfların anlamlarıyla birleştirilir		Türemiş olanın miktarına uygun olan grup özelliği (<i>двое до десятеро</i>)

SONEK/ ÖRNEKLER	-е <i>вживе,</i> <i>вмале,</i> <i>внове,</i> <i>вообще,</i> <i>вчерне,</i> <i>вдвойне</i>	-у, -е, -и (ismin –de hali) <i>вверху,</i> <i>вначале,</i> <i>вдали,</i> <i>впоследствии</i>	-ах, -ях (çoğul) <i>второпях, в</i> <i>бегах</i>		-о, -е <i>вдвое,</i> <i>впятеро,</i> <i>вдесятеро</i>
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerini anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir	Konuya ait olan işaret türemiş kelimeyi oluşturur	Türemiş fiilin prosedürel özelliğinin anlamı cümle ögesi olarak zarfların anlamlarıyla birleştirilir		Türemiş olarak adlandırılmalı birçok kez arttırma veya azaltma olarak nitelemek

B-/BO-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-и <i>вблизи</i> (<i>близкий</i>), <i>Взаперти</i> (<i>запертый</i>)	-ы (çoğul) взаймы, внаймы (<i>от</i> <i>сущест.</i> займа, найма)	<i>Ø вдогон,</i> <i>взамен,</i> <i>вплавь</i>		
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir	Konuya ait olan işaret türemiş kelimeyi oluşturur	Türemiş fiilin prosedürel özelliğinin anlamı cümle ögesi olarak zarfların anlamlarıyla birleştirilir		

SONEK/ ÖRNEKLER	-о (ismin –i hali) <i>вправо, влево</i>
ANLAM	Türemiş kelimelerin işaretlerine odaklanma

B-/BO-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-их/-ых (çoğul) во-вторых, в- седьмых, в-двадцатых (порядковые чис.)				
ANLAM	Türemiş kelimenin değeri için anlam sırası cümle ögesi olarak zarfların anamlarıyla birleştirilir				

SONEK/ ÖRNEKLER	Ø вкось (косой), вкривь (кривой), вновь (новый)
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerini anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir

HA-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-о <i>нагрубо,</i> <i>наново,</i> <i>набело</i>	-у, Ø (ismin -i hali) <i>наконец,</i> <i>наполовину,</i> <i>наудачу,</i> <i>наперекос</i>	-ку <i>навытяжку,</i> <i>нараспашку</i>		-о, -е <i>надвое,</i> <i>напрое</i>
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerini anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir	1) Türemiş olana odaklanma, 2) türemiş olana ait olan işaret	Türemiş fiilin prosedürel özelliğinin anlamı cümle ögesi olarak zarfların anlamlarıyla birleştirilir		Türemiş kelimenin birçok parçaya ayrılma belirtisi

SONEK/ ÖRNEKLER	-о <i>направо,</i> <i>налево</i>	<i>насмерть</i> (ayrı ayrı)	-у <i>на плаву,</i> <i>на виду</i>		-о, -е (çoğul zamirler) <i>насколько,</i> <i>настолько,</i> <i>намного</i>
ANLAM	Türemiş kelimelerin işaretlerine odaklanma	Türemiş kelime olarak adlandırılanın etkisi	Türemiş fiilin prosedürel özelliğinin anlamı cümle ögesi olarak zarfların anlamlarıyla birleştirilir		Türemiş kelimesinin anlamına uygun oluşum derecesinin işareti

HA-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-о <i>наглухо, накрепко, начисто, надолго, навечно</i>	-у, -ах, -ях <i>наверху, на днях</i>	Ø <i>наперебой, наповал, наугад, наперерыв</i>		
ANLAM	Türemiş kelime denilen bir özelliğe etkisi	Konuya ait olan işaret türemiş kelimeyi oluşturur	Türemiş fiilin prosedürel özelliğinin anlamı cümle ögesi olarak zarfların anlamlarıyla birleştirilir		

SONEK/ ÖRNEKLER	-о <i>наперво, настрого, накрепко</i>
ANLAM	Farkların arttırılmasıyla türemiş sıfatlar gibi işaretlerin anlamları aynıdır

HA-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-e <i>навеселе, наготове, налегке, наравне</i>				
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir				

SONEK/ ÖRNEKLER	-ую <i>начистую, напрямую, надаровую</i>
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir

ПО-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-ому, -ему <i>по-прежнему,</i> <i>по-</i> <i>местному,</i> <i>по-</i> <i>мужскому</i>	-у, -е, -и <i>поначалу,</i> <i>поверху,</i> <i>посередине,</i> <i>поблизости</i>		-у <i>подолгу,</i> <i>помногу,</i> <i>помалу</i>	
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir	Konuya ait olan işaret türemiş kelimeyi oluşturur		Türemiş ile aynı işareti belirtir fakat birçoğuna ait olan ya da tekrarlanan olarak ortaya çıkar	

SONEK/ ÖRNEKLER	-и <i>по-дружески,</i> <i>по-английски,</i> <i>по-бабы</i>			-ку (tekil zamir) <i>понарошку</i>	
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir			<i>Нарочно</i> zarfı stilistik olarak düşük eş anlamlı	

ПО-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-y <i>нопросту,</i> <i>нопусту,</i> <i>поровну</i>				
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir				

SONEK/ ÖRNEKLER	-еньку, - оньку <i>помаленьку,</i> <i>полегоньку</i>
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir

ДО-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-а, -я <i>добела, догола, допоздна, досуха, допьяна, досыта</i>	-у <i>донизу, доверху, довеку</i>	-у, -а <i>доупаду, до отвалу</i>		
ANLAM	Türemiş kelime denilen bir özelliğe etkisi	Türemiş kelime denildiği için etkisi	Türemiş kelime durumuna etkisi		

С-/СО-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-а <i>снова, сперва, слегка</i>	-у, -и <i>сбоку, сверху, снизу, спереди, сзади</i>	-у <i>родиться – сроду, рвать - срыву</i>		
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir	Bir özelliğin yerleştirilmesi (anlamı türemiş kelimedenden)	Türemiş fiilin etkisinin sonucu		

C-/CO-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-а <i>свысока, смлада, сгоряча, спьяна</i>	-у, -и -а <i>сбоку, сверху, снизу, с расмаха спереди, сзади</i>			
ANLAM	Türemiş sıfatların özelliğinden gelme	Türemiş kelimelerin özelliğinden gelme			

SONEK/ ÖRNEKLER	-у <i>смалу, смолоду, спьяну</i>
ANLAM	Türemiş sıfatların özelliğinden gelme

ИЗ-/ИС-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-а, -я <i>изжелто- красный, иссера- голубой</i>				
ANLAM	İşaretlerin tonlamasını belirtmek				

SONEK/ ÖRNEKLER	-а <i>изредко, искоса</i>
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir

ИЗ-/ИС-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-а <i>издавна,</i> <i>исчужа,</i> <i>издалека</i>				
ANLAM	Türemiş sıfatların mekansal ve zamansal özelliklerinden gelme				

ЗА-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-о <i>заживо,</i> <i>заново,</i> <i>задорога</i>				
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir				

K-/KO-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER		-у <i>кверху, книзу</i>			
ANLAM		Türemiş kelimeye yönlendirme			

БЕЗ-	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER			-у <i>умолкать – без умолку, просыпаться – без просыпу</i>		
ANLAM			Türemiş kelimenin etkisinin olmamasının işaretinin anlamı		

СЫЗ- (с + из)	SIFAT	İSİM	FİİL	ZARF	TOPLULUK SAYILARI
SONEK/ ÖRNEKLER	-а <i>сызнова,</i> <i>сызмала,</i> <i>сыздавна</i>				
ANLAM	Türemiş sıfatların işaretlerinin anlamı cümle ögesi olarak zarfın anlamıyla birleştirilir				

SONEK/ ÖRNEKLER	-а <i>сызнова,</i> <i>сызмала,</i> <i>сыздавна</i>
ANLAM	Türemiş sıfatın işaretlerinden gelme

b) Öneklі özelliklerin oluşumu

EDATLAR	ВО-	ЗА-	ДО-	НА-	ОТ-/ОТО-	ПО-
ÖRNEKLER	<i>вовнутрь, вовне</i>	<i>засветло, затемно, затепло, запоздно, задолго</i>	<i>доныне, досюда, донельз я</i>	<i>напрочь, навсегда, насовсем</i>	<i>отныне, откуда, отсюда</i>	<i>побыне, посеича с</i>
ANLAM	Türemiş kelimelerin işaretlerine odaklanma	Türemiş zarfların özelliklerine geçici olarak ait olma	Türemiş zarf denilen bir özelliğe etkisi	Türemiş zarf denilen bir özelliğe etkisi	Türemiş zarf işaretinde n gelme (zaman veya mekândan)	Türemiş zarf denilen bir özelliğe etkisi

ÖRNEKLER
ANLAM

<i>даром – задаром, зря - ззря</i>
Türemiş kelimelerin eş anlamlıları fakat konuşma veya halk dili

<i>завтра – назавтра, пополам - напополам</i>
Türemiş kelimelerin eş anlamlıları fakat konuşma veya halk dili

c) Önekli-sonekli-birleşik özellikler

B-/BO-	SIFAT	İSİM
SONEK/ ÖRNEKLER	<p>-a</p> <p>a) (ilk kısım - <i>пол-</i>) <i>вполоткрыта, вполпрямом,</i> <i>вполпьяна, вполсыта</i></p> <p>b) (ilk kısım – temel sayı <i>три</i>) <i>втридорога, втридешева</i></p>	<p>-а, -я, -и, -ы</p> <p>(ilk kısım- <i>пол-</i>) <i>в полнеба, в полроста,</i> <i>вполсилы, вполнакала,</i> <i>вполголоса, вполуха,</i> <i>вполглаза</i></p>
ANLAM	<p>a) türemiş sıfatların işaretleriyle karşılaştırılınca tam olarak gerçekleştirilmeyen işaretlerin anlamları</p> <p>b) türemiş sıfatlar üç kez veya önemli ölçüde büyük işaretin karakteristiğini belirtir.</p>	İsmin anlamlarına göre yarı ölçüsü ya da olasılığını oluşturan işaretlerin anlamları

EK 2. Rusça-Türkçe Dilbilimi Terimleri Sözlüğü**A**

Аббревиатура= kısaltılmış sözcük

Аббревиацию= kısaltma

Аканье= okunuş, "o" sesli harfini "a" gibi ya da ona yakın okumak

Арго= argo

Арготизм= argo anlatım

Аффикс= ek

Аффиксация= ekleştirme

Б

Базовое слово= temel kelime

Будущее время= gelecek zaman

Буква= harf

В

В зависимости от= göre

Винительный падеж= ismin –i hali, belirtme durumu

Внелитературная лексика= edebi dil dışındaki kelimeler

Внутренняя речь= iç konuşma

Время= zaman

Вульгаризма= sokak dili

Г

Главное предложение= temel cümle

Главные члены предложения= tümcenin temel ögesi

Глагол= fiil

Гласные= ünlü (sesli) harf

Говор= lehçe

Грамматика= dilbilgisi

Грамматические значение= dilbilgisel anlam

Д

Денотат= düz anlam

Диалект= lehçe

Диалектизмы= ağızlaştırma, lehçeleştirme

Дополнение= nesne

Е

Единственное число= tekil sayı

Ж

Жаргон= argo

Жаргонизмы= argoculuk

Женский род= dişi cins

З

Знаменительные (самостоятельные) части речи= özerk, bağımsız sözcük

И

Именительный падеж= yalın durum

Именные наречия места= yer bildiren zarflar

Имя существительное=isim

Интонация= tonlama

Историческая грамматика= tarihsel dilbilgisi

К

Качественные прилагательные= niteleme sıfatı

Качественные= nitelik

Количественное значение= nicelik anlamı

Конверсию= dönüştürme

Корень= kök

Л

Лексика= kelime haznesi, söz varlığı

Лексикография= sözlük bilgisi

Лексикология= sözcükbilim

Лингвистика= dilbilim

Литературная норма= edebiyat kuralları

Литературный язык= edebiyat dili

Личные местоимения=şahıs zamiri

М

Местоимение= zamir

Многозначность= çok anlamlılık

Множественном числе= çoğul

Модели наречий= zarf modelleri

Морфема= biçim bilim, уарım eki

Морфемика= biçim bilgisi

Морфология= biçim bilgisi, morfoloji

Мотивированные прилагательное= türemiş sıfatlar

Мотивированные= türemiş, amaçsal olan

Н

Наречие= zarf

Наречию обстоятельство= durum zarfları

Наречия места местоименные= yer bildiren zamirimsi zarflar

Настоящее время= şimdiki zaman

Научный стиль= bilimsel metot

Немотивированные= basit, türememiş, amaçsal olmayan

Ненормативная лексика= normatif olmayan söz varlığı

Ненормативный= normatif olmayan

Неологизм= yeni sözcük türetimi

Неологизм= yeni sözcükler

Непервообразные= türemiş

Неполногласие= tam ünlüleşmeme, ötümlüleşmeme

Неполное предложение= eksiltili cümle

Неслужебные части речи= temel öge

Номинативная функция языка= yalın durum işlevi

Номинация= adlandırma

Норма языковая= dilin kuralları

Норма= kural, oran, nispet

Нормативный= normatif, standart

Нулевые суффиксы= boş sonек

О

Областно-народные= bölgesel-ulusal

Оборот речи= deyim

Оборот= deyiş, tabir

Обстоятельство= neden

Обстоятельные наречия= durum zarfi

Обстоятельным значением= durum bildiren anlam

Общее языкознание= genel dilbilim

Объект= nesne

Однокоренные слова= tek köklü sözcük

Окказионализмы= özel sözcük

Окончание= bitim, çekim eki, son

Ономатопэтический= ses yansımasıyla oluşan, ortaya çıkan kelimeler

Определение наречия= niteleme zarfları

Определение= niteleyici

Определенная часть речи= niteleyici cümle öğeleri, belirleyici cümle öğeleri

Определенный предлог= niteleyici edat, belirtme edatı

Определительные наречия= niteleme, belirtme zarfi

Основа= kök, gövde

Отатъективне сущестительные= sıfattan türemiş isim

Отвлеченное действие= soyut eylemler

Отвлеченный признак= soyut işaretler

Отглагольные сущестительно= isim fiil (ad eylem), fiilden türemiş isim

Отыменная наречия= isimden türemiş zarflar

Отыменный= isimden türemiş

Официально-деловой стиль= resmi iş stili

II

Падеж= durum, hal, ismin halleri

Первообразные= yalın

Пиктография= resimli yazı

Писменность= yazılı eserler, yazı dili

Письменная речь= yazı dili

Письмо= mektup

Польногласие= tam ünlüleşme, ötümlüleşme, tam sesli

Пословица= atasözü

Постфикс= son ek

Предлог= edat

Предложение= cümle, tümçe

Предложный падеж= ismin –de hali

Префикс= önek

Префиксально-суффиксально-сложные наречие= önekli-sonekli-birleşik zarflar

Префиксально-суффиксальные наречия= önekli-sonekli zarflar

Префиксально-суффиксальным способом= önekli-sonekli özellikler

Префиксальные наречия= önekli zarflar

Прилагательное =sıfat

Приложение= ek ad koyma, atfı beyan (belirlediği bir isim ya da edatın yanına konan ve o isim veya edatla aynı kimseyi, aynı şeyi belirten kelime ya da kelime grubu)

Приставка= önek

Производное слово= türemiş sözcük

Просторечие= halk dili

Простые= basit

Р

Разговорная речь= konuşma dili

Разговорно-сниженные= halk diline inme

Разговорный стиль= konuşma tarzı

Речь=konuşma

Род = cins

Родительный падеж= ismin –in hali, iyelik durumu

Русская грамматика= Rusça dilbilgisi

Русский язык= Rus dili (Rusça)

С

Семантика= anlambilim

Синонимы= eş anlamlı

Синтаксис русского языка= Rus dilinin söz dizimi

Синтаксис= söz dizimi

Синтаксической функции= sözdizimsel işlev

Сказуемое= yüklem

Склонение= çekim

Словарь= sözlük

Словаря русского литературного языка= Rus edebi dil sözlüğü

Слово= sözcük

Словообразование= kelime oluşumu, sözcük yapımı

Словопроизводство= kelime türetme

Словосложение= birleşik, birleştirme, sözcük birleşmesi

Словосочетание= sözcük öbeği

Сложение= ekleme

Сложное наречие= birleşik zarflar

Сложносокращенный= kısaltılmış

Сложносочиненный= karmaşık

Сложные= birleşik

Служебные части речи= yardımcı öge

Собирательные числительные= topluluk sayıları

Сокращения= kısaltma

Составные= birleşik

Союз= bağlaç

Степени сравнения= karşılaştırma derecesi

Стилистика= üslup bilimi

Стилическая окраска слова= sözdeki üslup farkı

Стилическая окраска= üslup farkı

Субъект= özne

Субъективный= öznel

Суффикс= sonек

Суффиксальная универбация= kelime kombinasyonu

Суффиксально- сложные= birleşik sonекli

Существительное= ad, isim

Т

Творительный падеж= ismin –ile hali, araç durumu

Термин= terim

Толковый словарь= ansiklopedik sözlük

У

Ударение= vurgu

Ударность= vurgulu hece

Устная речь= konuşma dili

Ф

Фельетон= hicivli fikra

Фельетонный речь= fikra anlatımı

Фонетика= ses bilgisi

Фонология= ses bilim

Формант= ses frekansı seviyesine bağlı ve sesin bir tonunu oluşturan konuşma seslerinin (özellikle sesli harfler) akustik özelliklerini ifade eden fonetik terim

Функции языка= dilin işlevleri

Ч

Част речи= cümle öğeleri, söz bölükleri, konuşma organları

Частица= ilgeç

Чередование= değişim, sıralama

Числительное= sayı

Числительных местоимений= sayı zamirleri

Э

Экспрессивная лексика= çok anlamlı söz varlığı

Экспрессивный словообразование= çok anlamlı kelime oluşumu

Экспрессивный= çok anlamlı

Я

Язык = dil

Языковой= dilsel

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel bilgiler	
Adı Soyadı	Zekiye UĞUR
Doğum Yeri ve Tarihi	Gazipaşa/ 27.11.1986
Eğitim durumu	
Lisans Öğrenimi	Anadal programı: Kafkas Üniversitesi, Fen –Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2007-2009 Anadal programı (yatay geçiş) : Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı, 2009-2012
Bildiği Yabancı Diller	Rusça –ingilizce
İletişim	
E-Posta Adresi	zerdaa_07@hotmail. com